

SELYE JÁNOS EGYETEM

REFORMÁTUS TEOLÓGIAI KAR

Szénási Lilla

Alapismeretek katechetikai tanulmányokhoz

Komárom, 2025

DR. SZÉNÁSI LILLA

ALAPISMERETEK KATECHETIKAI TANULMÁNYOKHOZ

DR. SZÉNÁSI LILLA

Alapismeretek katechetikai tanulmányokhoz

Selye János Egyetem
Református Teológiai Kara
2025

Kiadja: A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara

Cím: Alapismeretek katechetikai tanulmányokhoz

Szerző, szerkesztő: ThDr. Szénási Lilla PhD, református lelkipásztor, a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Alkalmazott Tudományok Tanszékének tanszékvezető tanára, a kar tanulmányi dékánhelyettese

Kiadvány műfaja: egyetemi tankönyv

Szakmai lektorok: Mgr. Görözdí Zsolt Th.D, a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Rendszeres- és Gyakorlati Teológiai Tanszékének tanszékvezető tanára
Mgr. Czinke Tímea, PhD., a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház katechetikai szakembere

Tördelés: Györky Marián, MS PRINT – Alsómihályi

Nyomdai munkák: DMC s.r.o. – Érsekújvár

Kiadás éve: 2025.

Print ISBN: 978-80-8122-519-2
Online ISBN 978-80-8122-520-8

© ThDr. Szénási Lilla, PhD. és Selye János Egyetem Református Teológiai Kara

Tartalom

Bevezetés	7
1. A Biblia	8
1.1. A Biblia keletkezése	10
1.2. A Biblia könyveinek tartalmi besorolása	12
1.3. A Biblia fordításai	14
1.4. A bibliai könyvek rövidítései és a bibliai igék idézésének módja	22
1.5. Megjegyzendő fogalmak a Biblia témaköréhez:	24
1.6. Feladat a Biblia témaköréhez:	24
1.7. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Biblia témaköréhez:	25
2. Ünnepek	28
2.1. Az egyházi év ünnepei	29
2.2. Ünnepekörök	34
2.3. Megjegyzendő fogalmak az Ünnepek témaköréhez:	37
2.4. Feladat az Ünnepek témaköréhez:	37
2.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Ünnepek témaköréhez:	38
3. Liturgia	40
3.1. Az istentiszteleti rendek kialakulása	41
3.2. Magyar református liturgiai rendek a XX. századtól.	44
3.3. Megjegyzendő fogalmak a Liturgia témaköréhez:	58
3.4. Feladat a Liturgia témaköréhez:	58
3.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Liturgia témaköréhez:	59

4. Imádság	60
4.1. Az imádság fajtái.	64
4.2. Az Úri imádság	69
4.3. Megjegyzendő fogalmak az Imádság témaköréhez:	72
4.4. Feladat az Imádság témaköréhez:	72
4.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Imádság témaköréhez:	73
5. Tízparancsolat	77
5.1. Az első kőtábla parancsolatai	79
5.2. A második kőtábla parancsolatai.	83
5.3. Jézus viszonya a Tízparancsolathoz	87
5.4. Feladat a Tízparancsolathoz:	88
5.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Tízparancsolat témaköréhez:	88
6. Apostoli Hitvallás	96
6.1. Az Apostoli Hitvallás egyes tételei	97
6.2. Megjegyzendő fogalmak az Apostoli Hitvallás témaköréhez:	101
6.3. Feladat az Apostoli hitvallás témaköréhez:	102
6.4. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Apostoli hitvallás témaköréhez:	102
Felhasznált és olvasásra ajánlott irodalom:	112

Bevezetés

A Selye János Egyetem Pedagógiai Karának Katechetika tanulmányi programjára sok helyről érkeznek a különböző felekezethez tartozó hallgatók. Az elmúlt évek tapasztalata azt mutatta, hogy a katechetikai tanulmányok megkezdéséhez szükséges alapvető ismereteik nagyban eltérnek egymástól. Van, aki aktív hitéleti háttérrel rendelkezik, más eddig rendszertelenül gyakorolta a hitét. Ez a tankönyv arra törekszik, hogy a hallgatók számára olyan alapvető ismereteket nyújtson, amely a különböző gyülekezeti háttérből érkezőket azonos alapra tudja állítani, hogy megkönnyítse az arra való további építkezést.

Jelen tankönyv témakörei a Biblia, Ünnepek, Liturgia, Imádság, Tízparancsolat és az Apostoli Hitvallás. Minden téma azonos elvek szerint kerül feldolgozásra:

- Témakör – itt alapvető ismeretek találhatóak az adott témakör kapcsán.
- Megjegyzendő fogalmak – olyan fogalmak rövid magyarázata, amelyek a témakör szempontjából kiemelt fontossággal bírnak.
- Feladatok – a témakörhöz kapcsolódónak, amelyek a félév során a tárgy teljesítésének beadandó feladatai is egyben.
- A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az adott témakörhöz – a tárgy teljesítéséhez szükséges, kijelölt kérdés-feleletek a szóbeli vizsgához.

A tankönyv a bibliai igék idézésekor a Magyar Bibliatársulat 2014-es Revideált Új Fordítását (RÚF, 2014) használja.

1. A Biblia

A Biblia kifejezés az ógörög *biblion* többes számából származik, amelynek jelentése *könyvek*. A *biblion* szó a *büblosz* kifejezésből ered. A *büblosz* az egyiptomi papiruszra utal, melyet az ókorban írásra használtak, és amely a föníciai Büblosz városáról kapta a nevét, ahonnan a papiruszt hajókon szállították a világ akkor ismert tájaira.

A Bibliára úgy tekinthetünk, mint egy 66 könyvet tartalmazó könyvtárra, s amely könyvtár 2 részre van osztva. Az ószövetségi részben 39, az újszövetségiben pedig 27 könyv található.

A zsidó és a keresztény Biblia terjedelme eltér, mivel a Biblia könyveit meghatározó kánonok nem voltak egységesek. A héber Biblia azokat az írásokat foglalja magában, amelyeket Izrael népének isteni kinyilatkoztatásaként tartanak számon, és amelyek a kereszténység előtti időszakban keletkeztek Izrael vallási közösségében. A kereszténység szentnek és ihletettnek tekinti a zsidó Bibliát, de emellett az 1. században íródott, Jézus életéről és tanításáról szóló írásokat is ugyanolyan isteni tekintéllyel bírónak tartja, amelyeket a hagyomány szerint az apostolok vagy tanítványai jegyeztek le. Ennek következtében osztja a kereszténység a Bibliát két részre: az Ószövetségre, amely a zsidó Bibliát tartalmazza, és az Újszövetségre, amely az apostoli írásokat foglalja magában. Az Ószövetség megnevezésére használatos még az Ótestamentum kifejezés, míg az Újszövetségre az Újtestamentum kifejezés is. A Református keresztyén kiskatéban találkozunk még a Törvény és az Evangélium megnevezésekkel is a két szövetség megnevezésének alternatívájaként.

A Biblia tehát két fő részből áll: Ószövetségből és Újszövetségből. Az Ószövetség megnevezés Isten Izraellel (a 2Móz 24,8 alapján), míg az Újszövetség a keresztény egyházzal kötött szövetségre

utal (Mt 26,28). A *testamentum* latin kifejezés, amely végrendeletet jelent, és amely a Biblia latin nyelvű fordítása alapján terjedt el.¹ Ezzel a megnevezéssel az fejeződik ki, hogy ezek az írárok szent hagyatékok, amelyeket Isten Izraelre és az őskeresztény egyházra hagyott.

Míg az Ószövetség az Izrael népével kötött szövetség keretén belül Isten cselekedeteit és prófétái üzeneteit örökíti meg, addig az Újszövetség a keresztény egyházzal kötött szövetség keretén belül közvetített kinyilatkoztatásokat tartalmaz, beleértve Jézus életét, az ősegyház tapasztalatait, az apostoli tanításokat és az egyház jövőjére vonatkozó próféciákat.

Ha a Református Keresztyén Kis Káté meghatározását nézzük (II. rész 16. kérdés-felelet), akkor az a következőképpen fogalmazza ezt meg: „Kiről szól az egész Szentírás? Az egész Szentírás Jézus Krisztusról szól, és pedig az ótestamentumi részben azt mondja el, miként készítette el Isten Jézus Krisztus számára az utat a választott népben, az újszövetségi rész pedig az apostolok bizonyágtételét mondja el Jézus Krisztusról.”

A Bibliában egyes történetek és próféciák többször is megjelennek a különböző könyvekben, más szerzők által is megfogalmazva, vagy más nézőpontból is leírva ugyanazt a történetet.² A Biblia egyes részei a lehető legnagyobb tömörségre törekszenek a történelmi események bemutatásában, míg más részek művészi ábrázolást nyújtanak az emberi természet és a kor jellemzőiről.

1 A Biblia fordításaival a későbbiekben fogunk foglalkozni.

2 Gondoljunk például a 4 evangéliumra, amelyben Jézus életének, szolgálatának, tanításának súlypontjai az szerint vannak megfogalmazva, hogy kiknek és milyen céllal íródott az evangélium.

1.1. A Biblia keletkezése

A Biblia keletkezése kapcsán külön kell beszélnünk az ó- és az újszövetségi rész kialakulásáról. Azt a folyamatot, amely során meghatározták mely könyvek kerüljenek a Bibliába, milyen sorrendben, s amely során azokat kötelező érvényűnek ismerték el, *kanonizálás*nak nevezzük. A kánon görög szóból származik ez a kifejezés, amely nádat, mérővesszőt jelent. A szó speciális használata azonban egy olyan könyvgyűjteményre utal, amely egy vallás hitelveinek és gyakorlatának meghatározója.

Az Ószövetség keletkezése kb. a Kr.e. XII. század és a II. század közötti időt öleli fel, ami azt jelenti, hogy nagyjából ezer évet fed le a könyveinek megírása.³ A könyv szerzői nem csak foglalkozásukat tekintve, hanem stílusukat illetően is különböztek egymástól,⁴ ez azonban nem akadályozta a könyvek egybeszerkesztését. Az Ószövetség kanonizálása Kr. u. 100 körül történt a jamniai zsinaton, amely döntött arról, hogy mely iratok kerülhetnek bele a Kánonba. Volt néhány vitatott könyv, végül 39 könyvet fogadtak el ihletett írásként.

Hogy lehetséges akkor, hogy a zsidó és a protestáns Bibliában 39 ószövetségi könyvet, míg a római katolikus Bibliában 45, illetve 46 könyvet találunk? Ennek a magyarázata, hogy a római katolikus Bibliába a héber kánon mellett az alexandriai kánon további könyveit is tartalmazza (Tóbit és Judit könyve, Salamon bölcsessége, Jézus, Sirák fia könyve, Bárúk könyve, Jeremiás levele, a Makkabeusok első és második könyve, Zsuzsanna és a vének,

3 Az első szövegek énekek, mondások és elbeszélések voltak. A Biblia legrégebbi szövegének tartják a Bírák 5-ben található Debóra énekét, míg a legfiatalabb szöveget Dániel könyvében kell keresni.

4 Ezekről részletesen az ószövetségi bibliaismeret órán tanulhatnak, itt most nem térünk ki rájuk részletesen.

illetve Bél és a sárkány. Jeremiás könyvét és Jeremiás siralmainak könyvét pedig néha egynek, néha kettőnek számítják). A reformációig a keresztyén egyházban az alexandriai kánont használták, a protestantizmus azonban visszatért az eredeti héber kánonhoz. Ezeket a kimaradt könyveket *deuterokanonikus könyvek*nek nevezzük, amelyeket olvasásra ajánlunk, de nem soroljuk az ihletett könyvek közé.

Az Újszövetség keletkezése rövidebb időszakaszt foglal magába, mint az Ószövetségé.⁵ Az iratok összegyűjtése a II. század elején kezdődött. Ekkorra már rengeteg olyan írás született, amelyeknek a hívők isteni eredetet tulajdonítottak. A ma ismert Újszövetségbe az egyházatyák által kiválasztott négy evangélium (Máté, Márk, Lukács és János) került be.⁶ A Jelenések könyve, amely nem foglalkozik Jézus földi életével, sem az egyházi szervezet isteni eredetével, népszerűsége ellenére sokáig nem lehetett a kánon része, sőt még a 4. században is a gyanús könyvek között tartották számon. A könyvek kánonba való felvételekor két fő szempontot vettek figyelembe: A szerzőség visszavezethető az apostolokra és az adott iratot az egyetemes egyház fogadta el ilyennek. Ezen kritériumok alapján került az Újszövetségbe 27 könyv, amelyeket 367-ben Athanasziosz alexandriai püspök már kanonikusnak jelentett ki.

A Biblia könyvei tehát mintegy 1500 esztendő folyamán, a Kr. e. 2. évezredtől a Kr. e. 4. századig Izrael népe körében, a Kr. u. 1. században pedig az őskeresztény egyház körében keletkeztek.⁷

-
- 5 Az Újszövetség legkorábban keletkezett könyve Márk evangéliuma, amely 70 körül íródott, legkésőbbi irata pedig Péter 2. levele, amelynek keletkezését a II. század első felére teszik.
 - 6 Több evangélium is íródott, amelyeknek közös vonása, hogy név nélkül vagy álnéven jelentek meg. Pl. Tamás evangéliuma, Péter evangéliuma.
 - 7 A bibliai könyvek keletkezéséről az Ó- és Újszövetségi bibliaismeret órán tanulnak, így itt nem foglalkozunk vele részletesen, de az ott tanultakat hozzátehetik a témához a vizsgán.

A Biblia könyveihez hasonló, de az egyház által hamisítványnak (*pszeudoepigráf*) vagy nem Isten által ihletettnek ítélt, és ezért a kánonból kihagyott könyveket *apokrifoknak* nevezik; ezek egy részét, a régebbi kánon részeként a Bibliában szereplő, de később abból eltávolított könyveket nevezzük deuterokanonikus könyveknek.

1.2. A Biblia könyveinek tartalmi besorolása

Tartalmuk szerint mind az Ó-, mind az Újszövetség könyveit 3 csoportba lehet besorolni: történeti könyvek, tanítói könyvek és prófétai könyvek.

A történeti könyvvel olyan eseményeket írnak le, amelyek konkrét időponthoz köthetőek. A leírt történeteken keresztül mutatják be Isten jelenlétét az adott történelmi eseményekben.

Az Ószövetség történeti könyvei Izráel népének életét, annak eseményeit tartalmazzák: Mózes öt könyve,⁸ Józsué könyve, Bírák könyve, Ruth könyve, Sámuel két könyve, Királyok két könyve, Krónikák két könyve, Ezsdrás könyve, Nehémiás könyve és Eszter könyve.

Az Újszövetség történeti könyvei Jézus Krisztus életét, tanításait, váltságművét, valamint az ősegyház megalakulását és annak életét írják le: Máté evangéliuma, Márk evangéliuma, Lukács evangéliuma, János evangéliuma, Apostolok cselekedetei.

Tanítói könyvek az emberi életre vonatkozó tanításokat tartalmaznak.

8 Mózes öt könyvét Tórának vagy Pentateuchosnak is nevezik.

Az Ószövetség tanítói könyveihez tartozik Jób könyve, Zsoltárok könyve, Példabeszédek könyve, Prédikátor könyve és az Énekek éneke.

Az Újszövetség legtöbb iratát a tanítói könyvek közé soroljuk. Ezek a tanítói könyvek az Újszövetségben a levelek, amelyek dogmatikai tanításokat tartalmaznak, vagy a keresztyén élet mindennapi kérdéseivel foglalkoznak. Ezek Pál levelei: a rómaiakhoz, két levél a korintusiakhoz, a galatákhoz, az efezusiakhoz, a filippiekhez, a kolosséiakhoz, két levél a thesszalonikaiakhoz, két levél Timóteushoz, Tituszhoz, Filemonhoz. További levelek: Zsidókhoz írt levél, Jakab levele, Péter két levele, János három levele és Júdás levele.

A prófétai könyvek kapcsán elmondható, hogy tartalmuk a prófétai igehirdetésen, beszéden, jelképes cselekedeteken kereszttüli fellépés a nem Isten szerinti élet és viselkedés ellen, illetve Isten jövőre vonatkozó akaratának meghirdetése.

Az Ószövetségben a nagy- és kispróféták könyvei tartoznak ide: Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel, Dániel, Hóseás, Jóel, Ámós, Abdiás, Jónás, Mikeás, Náhum, Habakuk, Zofóniás, Haggeus, Zakariás, Malakiás. Őket íróprófétáknak is nevezzük, akiknek fennmaradt a tanításuk, ugyanakkor az Ószövetségben találkozunk olyan prófétákkal is, akiknek a nevéhez nem kötődik bibliai könyv.

Az Újszövetségben egyetlen prófétai könyv található, a Jelenések könyve. Ez a prófétai könyv az utolsó időkről kapott kijelentést tartalmazza, ezért apokaliptikus műnek is nevezzük.

Néhány érdekesség a Bibliából:

A leghosszabb fejezet a 119. zsoltár, a legrövidebb a 117. zsoltár.

„Dicsérjétek az Urat mind, ti pogányok; magasztalják őt mind a népek! Mert nagy az ő kegyelmessége mi hozzánk, és az Úrnak igazsága megmarad örökké. Dicsérjétek az Urat!” (Zsolt 117)

A „Biblia közepe” a Zsoltárok könyve 44,18-ban található: „Bár mindez ránk szakadt, nem feledtünk el téged, nem szegtük meg szövetségedet.” Ezt 15552 vers előzi meg, majd ugyanennyi követi még.

A „Biblia szíve” vagy a „Biblia dióhéjban” a János 3,16-ban található: „Mert úgy szeretete Isten a világot, hogy az ő egyszülött fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

A leghosszabb bibliai vers az Eszter könyve 8,9-ben található:

„Akkor tehát hívták a királyi írnokokat a harmadik hónap, vagyis sziván hónap huszonharmadikán, és mindent Mordokaj parancsa szerint írtak meg a zsidóknak, a kormányzóknak, a helytartóknak és a tartományok vezetőinek Indiától Etiópiáig százhuszonhét tartományba, minden egyes tartománynak a saját írásával és minden egyes népnek a maga nyelvén; a zsidóknak is a maguk írásával és a maguk nyelvén.”

A legrövidebb vers a 2 Mózes 20,13-ban, a Tízparancsolatban található, mely így szól: „Ne ölj!”

1.3. A Biblia fordításai

Mielőtt a Biblia fordításait vennénk sorra, szóljunk néhány szót az eredeti nyelvről. Itt megint külön kell beszélnünk az Ó- és az Újszövetség nyelvről.

Az Ószövetség nyelve a héber, de néhány késői szakasz arámul íródott, pl. Ezsdrás 4,6-8; 7,12-26; Dániel 2,4-7,28.⁹ A zsidóság

9 A héber nyelv fejlődési szakaszai: bibliai, misnai, rabbinikus, középkori, modern. Az ószövetségi kéziratok nyelve a bibliai héber. Erről bővebben Karasszon István: Ószövetségi ismeretek könyvében olvashatnak.

rések nem csak a helyesírási eltérések. Az eltérések 1900 esetben a LXX szövegéhez igazodnak, azonban olyan eltérések is találhatók a szövegben, amelyek a samaritánusok teológiai álláspontját tükrözik. Erre példa, hogy a 2Mózes 20,17-ben a Tízparancsolat után odaírtak egy parancsolatot, amely a Garizim hegyén elrendeli egy szentély felépítését.

*Targum*nak nevezzük az Ószövetség arám fordításait. Ezt a fordítást a szükségszerűség indokolta, mivel a Krisztus születése előtti századokban a perzsák által használt birodalmi arám nyelv egyre inkább háttérbe szorította a hébert. A zsinagógai istentiszteleteken a héber nyelven olvasott ószövetségi szövegeket egyre kevesebben értették meg, emiatt a héber szöveget arámra kellett fordítani. A bibliai szöveget elolvasása után lefordították, és ezek a fordítások nem csupán egyszerű fordítások voltak, hanem egyben magyarázatok is.¹⁰

A *Pesitta* szír nyelvű, különleges fordítás, hiszen nem csak az Ószövetséget foglalja magába, hanem az Újszövetség nem teljes,¹¹ de legkorábbi fordítása. Jelentése: egyszerű fordítás. A *Pesitta* ugyanis nem tartalmaz magyarázó megjegyzéseket. A hagyomány szerint a *Pesitta* Ábgár edesszai király megbízásából készült, aki tudósokat küldött Palesztinába azzal a céllal, hogy az eredeti bibliai szöveget szír nyelvre fordítsák le. A Tórát az 1–3. században fordították le, míg a teljes Szentírás végleges formája a 4. századra alakult ki.

10 A bibliai szöveg elhangzása után az arám fordítást szabadon kellett előadni, nem volt szabad felolvasni. Ez azonban nem jelentette azt, hogy nem írták le őket. Dániel, Ezsdrás és Nehémiás könyvének kivételével az Ószövetség minden könyvéhez van *targum*, némelyikhez több is.

11 Az Újszövetségi részből hiányzik Péter 2 levele, János 2 és 3 levele, Júdás levele, valamint a Jelenések könyve, mivel a szír egyház nem tartja kanonikusnak ezeket a könyveket.

A 3. századtól kezdődően az Újszövetséget több nyelvre is lefordították: kopt-,¹² etióp-,¹³ örmény-,¹⁴ grúz-,¹⁵ szláv-¹⁶ és gót nyelvre¹⁷ is.

A latin nyelvű bibliafordítások között elsőként a *Vetus Latinat*, vagyis az Ólatin Bibliát kell megemlítenünk. Ez a kifejezés a különböző latin nyelvű bibliai szövegek összefoglaló neve, amelyek a Vulgata előtt, sőt részben még annak idején is elterjedtek voltak. A fő eltérés a *Vetus Latina* és a *Vulgata* között az Ószövetség könyveiben figyelhető meg; míg a *Vulgata* szövege a héber forráson alapul, addig a *Vetus Latina* a *Septuaginta* fordítását használja.

A legismertebb latin nyelvű fordítás a *Vulgata*, amely a 7-8. századtól háttérbe szorította a *Vetus Latinat*. Tudományos közegben a rövidítése Vg. Az első keresztény évszázadokban annyi különböző latin fordítás készült a Bibliából, hogy Damasus pápa (Kr. u. 366-384) úgy döntött, szükség van a régi latin fordítások egységesítésére. Korának neves bibliatudósát, Sophronius Eusebius Hieronymust (más néven Jeromost) bízta meg, hogy ne új fordítást készítsen, hanem a már létező latin verziókat dolgozza

12 A kopt Biblia egyike a legrégebb és legfontosabb változatoknak. A Targumszerű fordítást valószínűleg a 3. század elején kezdték el rögzíteni. A fő nyelvjáráásokban (szahidi, bohairi) készült el a teljes Újszövetség, azonban az Ószövetség csak részben maradt fenn.

13 Az etióp bibliafordítás keletkezésének időpontját nehéz meghatározni, és azt is nehéz megmondani, hogy szír vagy görög szöveg volt-e az alapja. A kéziratok viszonylag későiek és átdolgozhatták őket.

14 Az örmény bibliafordítás az 5. sz. első felében készült szír szöveg alapján; később átdolgozták a LXX szerint.

15 A grúz bibliafordítás az örményen alapszik, de a 6–7. sz. fordulóján görögösítették.

16 Az ószláv bibliafordítást Cirillnek és Metódnak tulajdonítják (9. század), de valószínű, hogy csupán a liturgikus perikópákat fordították le.

17 Wulfila püspökhöz köthető. A gót fordítás leghíresebb kézirata a *Codex Argenteus*.

át, és hasonlítsa össze a LXX fordítással. Jeromos azt tapasztalta, hogy szinte annyi különböző latin fordítás létezett, ahány kézirat. Fordításában stilisztikailag is gyakran módosította a korábbi szövegeket, különösen az elbeszélő részekben. Fordítása kezdetben sok kritikát kapott, de idővel a legkiválóbb latin fordításnak bizonyult. A Tridenti zsinaton a Római katolikus egyház hivatalos bibliafordításának fogadták el. Protestáns szempontból néhány szövegváltozata támadható, mivel a katolicizmus saját dogmatikus álláspontjának alátámasztását szolgálja.

Magyar bibliafordítások

A magyar bibliafordításoknál nincs lehetőségünk jelen tankönyvben arra, hogy valamennyit ujjhegyre szedjük, így csak néhányat fogunk kiemelni közülük.

A *huszita Biblia* a gyülekezetek számára készült, és bár nem teljes magyar nyelvű bibliafordításunk, Tamás és Bálint pap munkája. Maga a teljes fordítás nincs meg, de a Bécsi-, a Müncheneri- és az Apoc-ródexben megtalálható bibliafordítást szoktak azonosítani vele. Noha mindhárom kódexben más-más könyvek fordítását találjuk meg, sajnos még így sem áll rendelkezésünkre általuk az egész Biblia.

Báthory László bibliafordítását tartják az első magyar nyelvű teljes bibliafordításnak. A fordításra egy pálos rendhez tartozó krónika 1525-ös bejegyzése enged következtetni, amely szerint ez a fordítás olyan értékes és szép volt, hogy helyet kapott Mátyás király Corvinái közt. Ugyanakkor ez a fordítás nem található meg sem a meglévő Corvinák, sem pedig azok közt, amelyeknek ismerjük a címét, nyoma veszett.

Komjáthy Benedek „A Szent Pál levelei magyar nyelven” című műve 1533-ban kerül kiadásra Krakkóban, amely fordítás a Vulgata

alapján készült. Ez a bibliafordítás volt az első teljes egészében magyar nyelven készült és nyomtatásban megjelent könyv. A Komjáthy féle fordítás nem olyan tömör, mint az előzőek, és a Biblia szövegét a kora színvonalán magyarázza is.

Pesti Mizers Gábor szintén a Vulgatát használta az *Új Testamentum magyar nyelven* című, 1536-ban megjelent fordításához. Bár a nevében az Új testamentum szerepel, mégsem tartalmazza a teljes Újszövetséget, csupán a négy evangéliumot.

Sylvester János nevéhez fűződik az első teljes Újszövetség magyar nyelvű fordítása, amelyet 1541-ben adtak ki ugyancsak *Új Testamentum magyar nyelven* címen. Feltehetőleg ez az első magyar nyelvű könyv, amely Magyarországon jelent meg. Sylvester János görögből fordított, ugyanakkor figyelembe vette a Vulgatát és más latin forrásokat is. A Sylvester-féle fordítás kapcsán ki kell emelnünk az ajánlását, amely az első magyar nyelvű antik időmértékes vers.

Heltai Gáspár egy majdnem teljes Bibliát adott ki hét kötetben. A fordításban Gyulai István, Ozorai István és Wizaknai Gergely volt a segítségére. Az első kötet Mózes öt könyve volt. Heltai a bevezetőben megemlíti, hogy elsősorban az eredeti héber szövegeket követték, de más fordításokat is figyelembe vettek, mint például a Vulgatát és Erasmus munkáit. A második kötet Jézus, Sirák fia könyvét tartalmazza, a harmadik kötetben a Példabeszédek könyve, a Prédikátor, az Énekek éneke és a Bölcsesség könyve jelent meg. A negyedik kötet a 4 nagy- és a 12 kisprófeta könyveinek magyar fordítását tartalmazza, míg az ötödik kötetben a Zsoltárok könyve jelent meg. A hatodik kötetben az az újszövetségi könyvek jelentek meg, a hetedik kötetben pedig – amely A Biblia második része címmel jelent meg - Józsué, Bírák, Sámuel és a Királyok könyvei. A Heltai Jenő nevével fémjelzett bibliafordításból hiányzik a Krónikák, Ezsdrás, Nehémiás, Eszter és Jób

könyve. Az egyes kötetekben lefordított könyvek nem a kánon szerinti sorrendet követik.

Méliusz Juhász Péter nevéhez is köthető bibliafordítás. Az Újszövetséget fordította le, azonban mára ebből a fordításból egyetlen példány sem maradt fenn. Mivel az 1565-ben Debrecenben kiadott Sámuel és a Királyok két-két könyvének fordításához írott ajánlólevelében azt írja, hogy a fordítást összevetette a görög Bibliával és más fordításokkal, így feltételezhetjük, hogy a más fordításokkal való összevetés az Újszövetség esetében is megtörtént. A bibliafordítást Horányi Elek és Ember Pál tanúságára alapozhatjuk.

Félegyházi Tamás által fordított *Újtestamentumot* is említsük meg néhány szóval. Ezt ma magyarázatos Bibliának neveznénk, mivel a lapszélékre magyarázatokat írt, de ha a helyszűke miatt ott már nem férek el, akkor a lap alján folytatta azokat.

Fennmaradt teljes magyar bibliafordítások:

A magyar protestantizmus legfontosabb bibliafordítása a *Károli Gáspár*, gönci református lelkipásztor által 1590-ben, Vizsolyban megjelent *Biblia: Szent Biblia azaz Istennek az Ó és Új testamentóban foglaltatott egész Szentírás*. Károli ezt a fordítást héber és görög nyelvből készítette, figyelembe véve más magyar fordításokat, a latin szöveget, valamint Luther német fordítását is. Helyenként ő is írt magyarázó jegyzeteket a lapszélre. Ez a fordítás számos kiadást megélt, és szöveghűsége, valamint tiszta, érthető, világos stílusa, következetes helyesírása miatt is nemzeti kincsé vált. 1590-ben 800 példányban adták ki Károli teljes fordítását, amelyből mára 52 példány maradt fenn. Az 1590-ben kiadott Károli Biblia az idők során számos kiadást ért meg, melyekben az alapszöveg kisebb-nagyobb változtatáson esett át (Ezt revíziónak nevezzük.).

Szenczi Molnár Albert 1608-ban Hanauban sajtó alá rendezte Károlyi fordítását. A hiányzó verseket beillesztette, és javította a helyesírási és nyelvi hibákat. Azokhoz a könyvekhez, amelyekhez nem volt tartalmi összefoglaló vagy magyarázat, pótolta ezeket. A kiadás végéhez Szenczi verses zsoltárfordításait is csatolták. Összesen 1500 példányban jelent meg. 1612-ben újra kiadatta Oppenheimben magyarázatok nélkül. Ez a Biblia tartalmazta a Heidelbergi Kátét is, valamint imádságokat, zsoltárokat és a szertartások formáit.

1661-ben Váradon is kiadták a Károlyi féle fordítást, Ez az ún. *Váradai Biblia*, amelyet Köleséri Sámuel látott el lapszéli jegyzetekkel, s amelynek nyomtatási költségeit a protestáns főurak fedezték.

A nyelv fejlődésével a Károlyi Biblia revíziója (nyelvi korszerűsítése) nélkülözhetetlen feladat volt. Ennek szükségességét 1881-ben a debreceni zsinat is megállapította, majd 1886-ban a Brit és Külföldi Bibliatársulat kezdett neki a munkálatoknak. A kiadásra 1908-ban került sor. A legutolsó revideált változat 2011-ben látott napvilágot. A revíziós bizottság mindenekelőtt az érthetőségre, a szövegűsége törekedett, de úgy, hogy a szöveg megtartsa a Károlyi-fordítás „ízét és zamatát”. További információk és érdekességek a Károlyi Bibliáról a www.karolibiblia.hu honlapon olvashatóak.

A protestáns Vizsolyi Biblia katolikus megfelelője 1626-ban készült el 2000 példányban. *Káldi György* jezsuita pap fordította a latin Vulgatából, a címét pedig a következőképpen fogalmazta meg: Szent Biblia. Az Egész Keresztységben bévőtt Régi Deák bötüből Magyarra fordította a' Jesus alatt Vitézkedő Társaságbéli Nagy-Szombati Káldi György Pap. Nyomatta Béchben A' Kolóniai Udvarban Formika Máté. M,DC,XXVI. Esztendőben. Ennek a Bibliának a hatása és elterjedése sokáig nem érte el a Károlyi-féle

fordítás szintjét, mivel a katolikus egyház nem volt a híve annak, hogy a laikusok papi értelmezés nélkül olvassák a Bibliát.

1.4. A bibliai könyvek rövidítései és a bibliai igék idézésének módja

Teológiai szakirodalomban, illetve bibliai könyvek, versek idézésekor gyakran találkozunk a bibliai könyvek rövidítésével. Ezeknek a rövidítéseknek a megismerése és megtanulása szükséges ahhoz, hogy a rövidítések alapján pontosan be tudjuk azonosítani a bibliai könyveket, illetve egy-egy idézetnél, megjegyzésnél magunk is helyesen tudjuk azokat használni.

Ószövetség	Újszövetség
Mózes első könyve: 1Móz	Máté evangéliuma: Mt
Mózes második könyve: 2Móz	Márk evangéliuma: Mk
Mózes harmadik könyve: 3Móz	Lukács evangéliuma: Lk
Mózes negyedik könyve: 4Móz	János evangéliuma: Jn
Mózes ötödik könyve: 5Móz	Apostolok cselekedetei: ApCsel
Józsue könyve: Józs	Rómaiakhoz írt levél: Róm
Bírák könyve: Bír	Korintusiakhoz írt első levele: 1Kor
Ruth könyve: Ruth	Korintusiakhoz írt második levele: 2Kor
Sámuel első könyve: 1Sám	Galatákhoz írt levél: Gal
Sámuel második könyve: 2Sám	Efezusiakhoz írt levél: Ef
Királyok első könyve: 1Kir	Filippiekhez írt levél: Fil
Királyok második könyve: 2Kir	Kolosszeiekhez írt levél: Kol
Krónikák első könyve: 1Krón	Tesszalonikaiakhoz írt első levél: 1Thessz
Krónikák második könyve: 2Krón	Tesszalonikaiakhoz írt második levél: 2Thessz
Ezsdrás könyve: Ezsd	Timóteushoz írt első levél: 1Tim
Nehemiás könyve: Neh	Timóteushoz írt második levél: 2Tim
Eszter könyve: Esz	Tituszhoz írt levél: Tit
Jób könyve: Jób	Filemonhoz írt levél: Filem

Zsoltárok könyve: Zsolt	Zsidókhoz írt levél: Zsid
Példabeszédek könyve: Péld	Jakab levele: Jak
Prédikátorok könyve: Préd	Péter első levél: 1Pt
Énekek éneke: Énekek	Péter második levele: 2Pt
Ézsaiás könyve: Ézs	János első levele: 1Jn
Jeremiás könyve: Jer	János második levele: 2Jn
Jeremiás siralmi: JSir	János harmadik levele: 3Jn
Ezékiel könyve: Ez	Júdás levele: Júd
Dániel könyve: Dán	Jelenések könyve: Jel
Hóseás könyve: Hós	
Jóel könyve: Jóel	
Ámosz könyve: Ám	
Abdiás könyve: Abd	
Jónás könyve: Jón	
Mikeás könyve: Mik	
Náhum könyve: Náh	
Habakuk könyve: Hab	
Szofoniás könyve: Zof	
Haggeus könyve: Hag	
Zakariás könyve: Zak	
Malakiás könyve: Mal	

A bibliai igék idézésének megvan a maga szabálya.

Ahogy azt fentebb láttuk, a Biblia könyveit pont nélkül rövidítjük. A könyv száma szorosan a rövidítés elé kerül, szintén pont nélkül: pl. Mt, Mk, 1Móz, 2Móz

Az idézett vers száma a fejezetet jelző számtól vesszővel van elválasztva: pl. 1Móz 1,1

A részen belül idézett versek között kötőjel (-tól, -ig), illetve pont van (ami az és-t jelöli): pl. Mt 28,1–5.7.18–20.

Ha több részre vagy könyvre szól az idézet, a részek, illetve a könyvek között pontosvessző van: pl. ApCsel 18,8; 19,29; Róm 16,23.

1.5. Megjegyzendő fogalmak a Biblia témaköréhez:

Evangelium – görög eredetű szó, jelentése örömhír, örömhíradat.
Az Újszövetségben 4 evangélium található.

Deuterokanonikus könyvek - nagyrészt görög nyelvű ószövetségi iratok, amelyeket a jamniai zsinat nem sorolt be a kánonba.

Kánon - a hit szabályát tartalmazó, az Istentől ihletett iratok együttesét, gyűjteményét jelenti.

Kanonizáció - az egyház elismerte az egyes iratok isteni ihletettségét (Isteni eredetét) és ezzel a kánonhoz való tartozását.

Kanonizáció folyamata - mikor, miként ismerték fel, vagy ismerték el az egyes iratok kanonikus voltát és csatolták véglegesen a kánonhoz.

Septuaginta – az Ószövetség görög nyelvű fordítása, amelyet LXX-ként jelölnek.

Targum - az Ószövetség arám nyelvű fordítása.

Vulgata - a Római katolikus egyház hivatalos bibliafordítása.

1.6. Feladat a Biblia témaköréhez:

1. Keressen további érdekességeket a Bibliáról!
2. Mennyi Bibliájuk van odahaza? Milyen fordítás alapján készültek? Mikor és hol adták ki őket? Készítsen róla/róluk képet és mutassa be az órán!

1.7. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Biblia témaköréhez:¹⁸

Mi a református keresztyén hit és élet szabályozója?

A református keresztyén hit és élet egyetlen szabályozója a Szentírás.

Hogyan hívjuk a Szentírást másképpen?

A Szentírást másképpen Bibliának hívjuk, ami magyarul könyveket jelent.

Hány részből áll a Biblia?

A Biblia két részből áll, és ped ig Ótestamentumból és Újtestamentumból. Az Ótestamentumot Ószövetségnek vagy Törvénynek is hívjuk. Az Újtestamentum megnevezésére használjuk ezt a szót is: Újszövetség vagy Evangélium.

Hány könyvből áll a Biblia?

A Biblia 66 könyvből áll, és ped ig 39 az Ótestamentumban és 27 az Újtestamentumban.

Kik írták a Bibliát?

A Bibliát Isten emberei a Szentlélek segítségével írták.

18 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 55-61. old.

Milyen nyelven írták a Biblia könyveit?

Az Ótestamentumot héberül, az Újtestamentumot pedig görögül írták.

Tartalmuk szerint hogyan csoportosítjuk a Biblia könyveit?

A Biblia könyveit tartalmuk szerint történeti, tanítói és prófétai könyvekre osztjuk.

Melyek az Ótestamentum történeti könyvei?

Az Ótestamentum történeti könyvei a következők: Mózes öt könyve, Józsué, Bírák, Rúth könyve, Sámuel - Királyok - Krónikák két-két könyve, Ezsdrás, Nehémiás és Eszter könyve. Összesen 17 könyv.

Melyek az Ótestamentum tanítói könyvei?

Az Ótestamentum tanítói könyvei: Jób könyve, a Zsoltárok könyve, a Példabeszédek és a Prédikátor könyve, valamint az Énekek Éneke. Összesen 5 könyv.

Melyek az Ótestamentum prófétai könyvei?

Az Ótestamentum prófétai könyvei Ézsaiás, Jeremiás, Jeremiás Sirmalai, Ezékiel és Dániel, tehát a négy nagy próféta könyve, valamint a 12 kis próféta könyve: Hóseás, Jóel, Ámós, Abdiás, Jónás, Mikeás, Náhum, Habakuk, Zofoniás, Haggeus, Zakariás és Malakiás. Együtt összesen 17 könyv.

Melyek az Újtestamentum történeti könyvei?

Az Újtestamentum történeti könyvei: Máté, Márk, Lukács és János írása szerinti Evangélium és az Apostolok cselekedeteiről írott könyv. Összesen 5 könyv.

Melyek az Újtestamentum tanítói könyvei?

Az Újtestamentum tanítói könyvei: Pál apostol 13 levele, és pedig: Rómába, Korintusba kettő, Galáciába, Efézusba, Filippibe, Kolosséba, Thesszalonikába kettő, Timóteusnak kettő, Titusznak és Filemonnak. Azután a Zsidókhoz írott levél, Jakab levele, Péter két levele, János három levele és Júdás levele. Összesen 21 könyv.

Melyek az Újtestamentum prófétai könyvei?

Az Újtestamentum prófétai könyve: János apostolnak a mennyei Jelenésekről írott könyve.

Kiről szól az egész Szentírás?

Az egész Szentírás Jézus Krisztusról szól, és pedig az ótestamentumi részben azt mondja el, hogy miként készítette el Isten Jézus Krisztus számára az utat a választott népben, az újtestamentumi rész pedig az apostolok bizonyágtételét mondja el Jézus Krisztusról.

Ki fordította le magyar nyelvre a Bibliát?

A Bibliát magyar nyelvre Károli Gáspár gönczi református lelkipásztor fordította le és adta ki 1590-ben Vizsolyban.

Mire való a Biblia?

A Biblia arra való, hogy amint őseink, úgy azt én is naponként olvassam és Isten segítségével meg is tartsam. (2Tim 3,16-17; Jak 1,22)

2. Ünnepek

A 2021-ben kiadott Református énekeskönyv (RÉ21) Istentiszteleti részében a következőket találjuk: „Az egyházi esztendő két fókuszpontja, a születés és a feltámadás ünnepe az ünnepkörök, valamint az ünnepi idők visszatérő, egymásból táplálkozó feszes rendszerét alkotta meg. Már a reformáció ideje előtt törekedtek arra, hogy a Krisztus-ünnepek mellett felhalmozódott számos ünnepet, a szentek ünnepeinek számát csökkentsék, a reformáció és a reformátori örökség pedig határozottan lépett fel az Úr napja (vasárnap), a feltámadás ünnepe jelentőségének visszaállításáért, valamint az üdvtörténeti ünnepek egyedüli megtartásáért. Az adventi idővel kezdődő egyházi év kifejezés a 16. századi naptár-korrekcióna adott protestáns válaszként jelentkezett.”¹⁹

Az egyházi évet tehát az ünnepeink mentén határozzuk meg, ezért nem a naptári új évvel, január 1-vel kezdődik és december 31-én ér véget, hanem adventtel kezdődik és a következő év adventje előtti vasárnappal ér véget. Az egyházi évben van egy ünnepes félév, amelyben Jézus életére és váltságművére emlékező ünnepeink találhatóak. Ez természetesen nem konkrétan jelent egy fél évet, inkább úgy mondhatjuk, hogy ezek az ünnepek az egyházi év első felében vannak és nagyjából fél évet ölelnek fel. Az alábbiakban ezeket az ünnepeket fogjuk röviden sorra venni.

19 Református énekeskönyv, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2022, 915. old.

2.1. Az egyházi év ünnepei

Advent - A karácsonyt megelőző négy hét neve. Az advent a latin **Adventus domini** kifejezés rövidített formája, amely az **Úr eljövételét** jelenti. Az antik pogány kultúrákban is használták ezt a kifejezést az istenek kultushelyein való megjelenésre. Az advent egyik jellemzője a bűnbánat, amelyet egyes vallásokban a lila liturgikus színnel szimbolizálnak. Ez a szín arra utal, hogy az ember egyedül bűnben és halálban stagnál. Ugyanakkor már előre vetíti azt az örömet is, hogy Isten nem hagyta magára az embert ebben a helyzetben, hanem megváltót küldött neki. Az adventi koszorú egy új hagyománynak számít, ahol a négy gyertya a négy vasárnapot szimbolizálja.

Karácsony - latin elnevezése a **dies natalis Domini**, aminek a jelentése az **Úr születésnapja**. A Kiskátéban is megjelenő inkarnáció kifejezés a megtestesülést jelenti. A karácsony szavunk a szláv kracsun (napforduló) szóból ered. Krisztus születésének pontos időpontja nem ismert. Az ősatyák a téli napforduló időszakát választották ünnepként, ezzel helyettesítve a pogány legyőzhetetlen Napisten születésének ünnepét (dies invicti Solis) Krisztus születésének ünnepével. 354-ben már december 25-én ünnepelték a karácsonyt.

A legelterjedtebb karácsonyi szimbólum az örökzöld karácsonyfa. Miképpen lehet értelmezni a karácsonyfa jelképét? Családfaként, amely szerint ez a fa Jézus családfáját, Jesse ágát jelenti. Azonban kapcsolatba hozzák a bibliai tudás fájával is annak okán, hogy a szent este Ádám és Éva napjára esik. A magyar népi hagyományokban a karácsonyi életfa vagy termőág tekinthető a karácsonyfa elődjének, amelyet a mestergerendára erősítettek.

Más jelképek is bőséggel vannak, gyakran a karácsonyfán is megjelenve, mint például angyal, gyertya, csillag, amelyek mélyebb, bibliai jelentést hordoznak.

A *gyertyák* (égők) a feltámadó fényt és a fény hozóját, a megszülető Jézus Krisztust jelképezik.

Az *alma* és a *dió* (gömbök): a paradicsomi fa vagy Jesse vesszejének gyümölcsei.

A *füzérek* (pl. gyöngyből, korábban papírból) a paradicsomi fára tekeredő kígyót jelenti.

A fa tetejére tűzött *csillag* a bölcseket Betlehembe vezérlő csillagot jelképezi.

Az *angyalok* a karácsonyfán Jézus Krisztus születését hirdetik.

Óév - December 31-én az egész évi megtartatásért és áldásért adunk hálát. Nevét I. Szilveszter pápáról kapta.

Újév - Január 1-ét karácsony nyolcadának is nevezik. Ekkor Isten áldását kérjük az előttünk álló évre.

Vízkereszt - Ez az ünnep a legősibb a húsvét után, amelyet január 6-án ünneplünk. Református körökben kissé mostohán kezelik. Ezen az ünnepen Jézus megkeresztelkedésére és szolgálatának kezdetére emlékezünk. Az epiphaneia görög elnevezése, amelynek jelentése megjelenés, kifejezi, hogy Jézus születésével megjelent a világban, megkeresztelkedésekor pedig a nyilvánosság előtt is és megkezdte a szolgálatát.

Böjt – Ez a húsvétra való felkészülés időszaka, amely 40 nappal húsvét előtt kezdődik. Ezt az időszakot nagyböjtnek hívják, mivel az év során más kisebb böjtök is léteznek, például a karácsony előtti böjt vagy a római katolikus vallásban a heti böjtnapok. A

nagyböjt *hamvazószerdával*²⁰ kezdődik és nagyszombaton ér véget. A nagyböjti időszak lényege a megfeszített Úrra való fókuszálás, a kereszt titkának szemlélése és Krisztus követésének elmélyítése.

Virágvasárnap - A húsvétot megelőző vasárnapot nevezzük így, amely Jézus virágvasárnapi bevonulásának ünnepe. Egyes országokban pálmavasárnapnak is nevezik. A nagyböjt komor időszakában örömteli ünnep.

Nagyhét - A húsvét előtti hét elnevezése, amely korábban húsvéti hét néven volt ismert. Az egyházban korán kialakult az ún. szent három nap megünneplése:

1. Nagycsütörtök, amely a nagypéntek estéig a kereszthalálra emlékezik.
2. Nagypéntek, amely a sírban való nyugvást jelképezi, és nagypéntek estétől nagyszombat estéig tart.
3. Nagyszombat, amely a feltámadás jegyében telik, egészen húsvétvasárnap estéig.

Nagycsütörtök - Ezen a napon Jézus tanítványaival elköltött utolsó vacsorájára, valamint az elfogatására emlékezünk. Húsvét előtti csütörtökön ünnepeljük, és már a 4. századtól kezdve megemlékeznek róla. A Római katolikus egyházban a mise után a harangok mindenhol elnémulnak, „Rómába mentek”, és csak nagyszombat estéjén szólalnak meg újra, hirdelve a feltámadás örömét.

20 Böjtfőszerdának, böjtfogadoszerdának vagy szárazszerdának is nevezték. A római katolikus vallásban az előző év virágvasárnapján megszentelt barka hamujával a misén a kereszt jelét rajzolja a pap a hívek homlokára, miközben a következőt mondja: Emlékezzél meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel. A hamu ősi jelképe a bűnbánatnak, mivel a hamu az elmúlásra, a halálra figyelmezteti az embert.

Nagypéntek - Ezen a napon, vagyis a húsvét előtti pénteken emlékezünk Jézus keresztre feszítésére és váltságahalálára.

Húsvét - A tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni vasárnapon ünnepeljük. A legősibb keresztyén ünnepünk, amelyen Jézus Krisztus feltámadását ünnepeljük. A református vallásban a nagypéntek a húsvétal együtt a legfontosabb ünnep. Az ünnep elnevezése a nagyböjt utáni húsevésre utal. Gyökerei az ószövetségi páska ünnepéig nyúlnak vissza. Húsvét lényege a feltámadt Krisztus megtapasztalása, aki igéjében és az úrvacsora sákramentumában ma is közli velünk magát és ajándékait: a bűnbocsánatot, az örök élet reményét, valamint azt az erőt, amely szükséges az új életben való járáshoz. Keresztyén húsvéti jelképek közé tartozik a bárány, a tojás és a locsolkodás.

Bárány azt fejezi ki, hogy Jézus Krisztus áldozati bárányként halt kereszthalált az emberiség megváltásáért. Ezért nevezik őt Isten bárányának (Agnus Dei).²¹

A *tojás*ban az élet újjászületésének a jelképe jelenik meg. Az élet-telenből az élőbe való átmenet rejtélyét jelképezi. Jézus Krisztus úgy törte fel feltámadásakor a sziklasírt, ahogyan a kifejlődött madárfióka az őt fogva tartó tojás héját. A hímes tojás piros színe Jézus Krisztus kiömlött vérének jelképezi.

21 A Római katolikus egyház miséjének Szentáldozás szertartásában a következőképpen hangzik az Agnus Dei rész:

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: irgalmazz nekünk.

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: irgalmazz nekünk.

Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit: adj nekünk békét.

Íme, az Isten Báránya, íme, aki elveszi a világ bűneit. Boldogok, akiket meghív asztalához Jézus, az Isten Báránya.

Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd, és meggyógyul az én lelkem.

Krisztus teste.

Amen.

A *locsolkodás*, vagyis a vízzel való meghintés a keresztségre utal, amely az első keresztyénekénél húsvét hajnalban történt.

Áldozócsütörtökön Jézus mennybemenetelére emlékezünk. Ezt az ünnepet a húsvét utáni 40. napon tartjuk.

Pünkösöd a Szentlélek a világra való kitöltetésének az ünnepe. A húsvét utáni 50. napon ünnepeljük, amely a görög „pentekoszté” szóból ered, amelynek jelentése 50. A 4. században kezdték el ünnepelni, mint a Szentlélek külön ünnepét, amikor Isten elküldte a Szentlelket a tanítványokhoz. Ez az ünnep egyben a keresztyén egyház megalakulásának is az ünnepe.

Szentháromság vasárnapján, amely az ünnepes félév utolsó ünnepe, a Szentháromság Isten munkájára emlékezünk. Pünkösöd utáni vasárnap ünnepeljük. A Szentháromság vasárnap vasárnapja a 3 fő ünnep összegzése: karácsony, amikor az Atya elküldte a Fiút a világra, húsvét, amikor a Fiú elvégezte a váltságot, és a pünkösöd, amikor a Szentlélek kitöltetett. A 11. századtól már úgy ünneplik, mint pünkösöd nyolcadját.

Az úgynevezett ünneptelen félévben²² is vannak ünnepek, de ezek már nem Jézus Krisztus életéhez és váltságművéhez kötődnek. Az ünneptelen félévben hálaadó ünnepeink vannak. Ilyenek az alábbi ünnepek:

Új kenyér ünnepe, amelyet augusztus 20 körül ünnepelünk. Ilyenkor úrvacsorás istentiszteleten adunk hálát Isten gondviseléséért és a teremtésért.

22 Szénási Sándor az *Ünnepeink* című könyvében írja, hogy helytelen ünneptelen félévet mondanunk, amikor a vasárnap, mint Krisztus feltámadására hetente emlékeztető ünnepünk, abban az időszakban is hetente ismétlődik. (Szénási Sándor: *Ünnepeink*, 35. old.)

Mi a továbbiakban azért használjuk ezt a kifejezést, mivel a református Keresztyén Kis Kátéban így találjuk az egyházi év felosztását.

Új borért való hálaadás ünnepét szüret környékén tartjuk, általában október végén. Ilyenkor szintén Isten gondviseléséért és a teremtésért adunk hálát úrvacsorás istentiszteleten.

A **Reformáció ünnepe** október 31. Ekkor a reformáció elindulására és az egyház megújulására emlékezünk.

Az egyházi év utolsó vasárnapja a **Kitekintés az örökkévalóságra**, amely november végén van, advent 1. vasárnapja előtti vasárnap. Az utolsó ítélet, a felelősségteljes élet, az új ég és új föld ígérete a témája ennek a vasárnapnak.

2.2. Ünnepekörök

Miután megismertük az egyes ünnepeket, beszéljünk még az úgynevezett ünnepekörökről, amelyek alapján az egyházi év egyes ünnepeit beosztjuk. Három ünnepkört különböztetünk meg: karácsonyi-, húsvéti- és pünkösdi ünnepkört.

A **karácsonyi ünnepekör** advent első vasárnapjával kezdődik és a böjti időszak kezdetéig tart. Régen ezt a napot húshagyó keddeknek nevezték, amely arra utalt, hogy ez után már a böjt következik. A karácsonyi ünnepekörhöz tartozó ünnepek: *advent, karácsony, óév, újév, vízkereszt*. Ebben az időszakban arra emlékezünk, hogy Isten megtartotta az embereknek adott ígéretét, és elküldte egyszülött Fiát, Jézus Krisztust.

A **húsvéti ünnepekör** a böjti időszak kezdetétől áldozócsütörtökig tart. A böjti időszak kezdetét hamvazószórdának is nevezték/ nevezik, mivel ahogyan azt már korábban említettük, a római katolikus vallásban az előző év virágvasárnapján megszentelt barka hamujával a misén a kereszt jelét rajzolja a pap a hívek homlokára. A húsvéti ünnepekörhöz tartozó ünnepek: *böjt, virágvasárnap, nagyhét, nagycsütörtök, nagypéntek, húsvét*. Ez az

ünnepekör arra emlékeztet minket, hogy Jézus Krisztus magára vette a mi bűneinket és megváltott minket kereszthalála és feltámadása által.

A **pünködsdi ünnepkör** áldozócsütörtöktől a Kitekintés az örökkévalóságra vasárnapjáig tart. Ehhez az ünnepkörhöz a következő ünnepek tartoznak: *áldozócsütörtök (Jézus mennybemenetele), pünkösd, Szentháromság vasárnapja, új kenyérért való hálaadás, új borért való hálaadás, reformáció ünnepe, kitekintés az örökkévalóságra*. Ez az ünnepkör arra emlékeztet bennünket, hogy Jézus mennybemenetele után nem hagyott bennünket magunkra, hanem megtartotta az ígétét és elküldte a Szentlelket. Innen érthető, hogy az új kenyérért való hálaadás, az új borért való hálaadás, a reformáció ünnepe és a kitekintés az örökkévalóságra azért tartozik ebbe az ünnepkörbe, mert ezek arra emlékeztetnek, hogy a Szentlélek jelen van és munkálkodik az életünkben.

A római katolikus egyházban, a protestáns egyházak közül pedig az evangélikus egyházban az ünnepekhez liturgikus színeket is kapcsolnak, amelyek kifejezik az ünnepek jellegét. Az evangélikus liturgia öt színt alkalmaz: a fehéret, pirosat, zöldet, lilát, feketét.

A fehér a világosságot jelenti. Ennek igei alapja a Jn 8,12, ahol Jézus magáról mondja „Én vagyok a világ világossága”. Ezért a fehér a Krisztus-ünnepek színe, tehát szentestétől vízkeresztig terjedő időszakban, nagycsütörtökön, az úrvacsora ünnepén, húsvétól mennybemenetelig, illetve a Szentháromság ünnepén használják.

A piros a tűz és a vér színe (ez utóbbi a mártírokra utal), amelyet pünkösdkor, a reformáció ünnepén és templomszenteléskor használnak.

A zöld szín egyrészt a sarjadó, növekvő vetés szimbóluma, másrészt a hitbeli növekedést fejezi ki. A vízkereszt utáni vasárna-

pokon és a Szentháromság utáni összes vasárnapon használják a zöld liturgikus színt.

A lila (viola) a bűnbánat színe, ezért azt az adventben és a böjtben használják.

A fekete a 18. század óta a gyász színe az evangélikus egyház liturgiájában, ezért nagypénteken és nagyszombaton használatos.

A református egyházban nincsenek az ünnepeknek kötött liturgiai színei, egyes gyülekezetekben azonban szokás, hogy nagypénteken fekete szószék- és úrasztalai terítőt használnak a gyász színeként.

„Az egyházi év ünnepei gyökeresen meghatározzák a munka, a pihenés, a megállás, az egymásra figyelés rendjét, azaz az élet ritmusát és az emberi élet minőségét. Fontos, hogy református keresztyénként újból és újból tudatosítsuk: ünnepeinkkel Krisztust valljuk és ünnepeljük, és általuk tanúvallomást teszünk Urunkról.”²³

Ezért, bár nem az egyházi év ünnepei közé soroljuk, de az ünnepeink között kell megemlítenünk a vasárnapot, a heti nyugalom napját, amelynek megtartása a Tízparancsolat 4. parancsolatában olvasható. A vasárnapot Úrnapjának is nevezzük (Jel 1,10), mert ezen a napon emlékezünk Krisztus feltámadására. (Lk 24,1-7). Míg a zsidóságban tehát a hetedik nap a legkiemelkedőbb, addig a keresztyénség Jézus Krisztus feltámadása által az első nap jelentőségét hangsúlyozza.²⁴

Az ünnepek témakörének zárásaként végezetül álljon itt Pilinszky János gondolata az ünnepről: „Az ünnep, és mindenekelőtt a

23 Református énekeskönyv, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2022, 915. old.

24 VAN LEEUWEN, Marius: Ünnepről ünnepre, EXIT kiadó, 2009, 29. old.

keresztyén ünnep a pihenés, a hálaadás, a megszentelődés alkalma kellene, hogy legyen. A kikapcsolódás erre kevés. Hiányzik belőle az ünnepteremtő erő. Valójában bekapcsolódnunk kellene. A modern munka szükségszerű megosztottsága után az ünnep az élet egészébe való visszatalálás lehetőségét kínálja. Ünnep, ünnepélyes - még a nyelvészkedés is azt bizonyítja, hogy az igazi ünnep tempós és ráérős. Nem kapkod. Királyi nyugalommal bánik az idővel. A keresztyén ünnepnek az öröklét visszfénye biztosítja ezt a többlet időt.”

2.3. Megjegyzendő fogalmak az Ünnepek témaköréhez:

Egyházi év – Nem azonos a naptári évvel. Advent első vasárnapjával kezdődik és a következő év adventet megelőző vasárnapjával ér véget.

Ünnepes félév – Az egyházi év azon időszaka, amikor Jézus Krisztus életéhez és váltságához köthető ünnepeink vannak.

Ünneptelen félév – Az egyházi év azon időszaka, amikor nincsenek Jézus Krisztus életéhez és váltságához köthető ünnepeink.

Ünnepkörök – Az egyházi év 3 fő ünnepe (karácsony, húsvét, pünkösd) alapján történő beosztás.

2.4. Feladat az Ünnepek témaköréhez:

Kérem írja le, milyen jelképeket ismer a következő ünnepekkel kapcsolatban, illetve minek az ünnepe az adott ünnep és mi történt akkor: karácsony, virágvasárnap, nagypéntek, húsvét, pünkösd.

2.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Ünnepek témaköréhez:²⁵

Melyik a mi legnagyobb ünnepünk?

A mi legnagyobb ünnepünk a vasárnap, mert ez az egyetlen ünnep, melyet maga Isten rendelt. (IV. parancsolat)

Miért ünnepeljük a szombat helyett a vasárnapot?

Azért ünnepeljük a szombat helyett a vasárnapot, mert az Úr Jézus vasárnap támadott fel. Már az apostolok is ezt a napot tették a nyugalom napjává. (A Szabbath azt jelenti: nyugalom) Ezzel különböztették meg magukat a zsidóktól. Mk 2,27-28; ApCsel 20,7

Mettől meddig tart az egyházi év és hány részre oszlik?

Az egyházi év adventtől adventig tart és két félévre oszlik, egy ünnepes és egy ünneptelen félévre.

Mettől meddig tart az ünnepes félév?

Az ünnepes félév advent első vasárnapjától a Pünkösdt követő vasárnapig, az úgynevezett Szentháromság vasárnapjáig tart. Ebben az időben vannak a mi nagy egyházi ünnepeink.

25 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 63-66. old.

Minek az ünnepe a karácsony?

A karácsony az Úr Jézus születésének az ünnepe. (Inkarnáció - latin szóból származik, megtestesülést jelent. „Az Ige testté lett.” Ján 1,14) December 25-én tartjuk. Négy adventi vasárnap előzi meg. Advent azt jelenti - eljövétel.

Minek az ünnepe a virágvasárnap? Virágvasárnap Jézus Krisztus jeruzsálemi bevonulásának az ünnepe. A húsvét előtti vasárnap tartjuk.

Minek az ünnepe a nagypéntek?

A nagypéntek az Úr Jézus szenvedésének és kereszthalálának az ünnepe. Hat passióvasárnap előzi meg. (Passió azt jelenti szenvedés) Nagypéntek előtt 6 hétig különösen az Úr Jézus szenvedéséről kell gondolkozni. Bőjtnek is mondják ezt az időt.

Minek az ünnepe a húsvét?

A húsvét az Úr feltámadásának az ünnepe. A nagypéntek után harmadnapra, a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte után az első vasárnap ünnepeljük.

Az ünnepli meg igazán a húsvétot, akinek a szívében feltámad az új ember és él benne Krisztus.

Minek az ünnepe az áldozócsütörtök?

Az áldozócsütörtök Krisztus Urunk mennybemenetelének ünnepe. A húsvét utáni 40-ik napon ünnepeljük. Az áldozócsü-

törtök ünnepe azt jelenti, hogy akik Jézushoz tartoznak e földön, szintén a mennyországba jutnak.

Minek az ünnepe a pünkösd?

A pünkösd a Szentlélek kitöltetésének és az újtestamentumi Egyház megalakulásának ünnepe. A pünkösd név a görög pentekoszté szóból származik s annyit jelent: ötvenedik. A húsvét utáni ötvenedik napon ünnepeljük.

Pünkösdkor azért imádkozunk, hogy az Egyházban és a mi szívünkben Isten szent Leleke munkálkodjék.

3. Liturgia

A liturgia kifejezés görög eredetű. Az Újszövetségben is megtalálható *leiturgia* szó az alapja, amely a *laos* és az *ergon* szavak összefonódásából származik. Ez a kifejezés profán értelemben eredetileg közszolgálatot (pl. katonaság), a közösség ügyeinek intézését, vagy valamilyen hivatali tevékenységet. Ugyanakkor vallási kontextusban az áldozati, istentiszteleti szolgálat végzését értették alatta. Az Újszövetség a világi nyelvhasználatból, értelmének módosítása nélkül vette át a szót, amellyel általában a közösségben (közösségért), másokért végzett szolgálatot fejezte ki. Vallási kontextusban a papi tisztségben lévők tevékenységként jelenik meg. Az Újszövetségben olyan igehelyeket is találunk, ahol a profán szóhasználattól eltérően istentiszteleti szolgálatnak, magának az istentiszteletnek a kifejezéseként találkozunk vele. Ma az istentiszteletre, annak lefolyására, tehát az istentisztelet rendjére használjuk a liturgia kifejezést.

Az istentisztelet az egyháztörténet folyamán sok változáson ment keresztül. De a gyülekezeti „összegyülekezésnek” (Mert ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük. Mt 18,20), az istentiszteletnek az alaptartalma mindig ugyanaz volt: Isten igéjének a hallgatása és tanulása, valamint az úrvacsora és a keresztség sákramentumának a kiszolgáltatása.

Az istentisztelet bibliai, újszövetségi alapelemei: Isten igéjének olvasása, hallgatása, imádság, éneklés, hitvallás, bűnvallás és feloldozás, a keresztség és úrvacsora sákramentumainak kiszolgáltatása állandóak az évszázadok változásaiban.

A református istentiszteletnek három fő része van:

- Ige – olvasott és hirdetett
- Imádság
- Ének

A református egyházban jelenleg használt liturgia kialakulása hosszú folyamat eredménye, de a gyökerei az első gyülekezetekig nyúlnak vissza. Kezdetben ugyan még nem volt meghatározott rendje az istentiszteleteknek, azonban miután egyre többen csatlakoztak a keresztyénséghez, az ékes és szép rend kialakítása és megtartása érdekében szükségessé vált meghatározni az istentisztelet menetét.

3.1. Az istentiszteleti rendek kialakulása

Az első ilyen istentiszteleti rendet a II. század első felében keletkezett *Didaché*ban, a Tizenkét apostol tanításában találjuk. Ezt az iratot az első keresztyén szertartáskönyvnek tartják, mivel szól a keresztség az eucharisztia, a böjt és imádság, valamint az Úr napján való összegyülekezés rendjéről. A század közepén *Justinus*

Martyr írta le az istentisztelet menetét, amelyre a lassan kialakuló mise első *miserendjeként* (ordo) lehet tekinteni.

A III. század kezdetén az *Apostoli hagyomány* című írásában *Hippolytus* leírta egy szinte teljes mise-kánon szövegét. Ez az írás már kész liturgikus formulákat tartalmaz, pl. az első teljes eucharisztikus imádságot. A Római katolikus egyház ezt tartja az első ősi misekönyvnek (sacramentarium).

A konstantinuszi fordulat után, tehát a IV. században az ökumenikus zsinatok a dogmatikai kérdések mellett liturgikai kérdésekről is döntöttek. Így ekkor került sor az *ünnepek elrendelésére* is. Ennek köszönhetően aztán teljesen kidolgozott liturgiák és ünnepi rendek jönnek létre. Fontos megemlítenünk a IV. század kapcsán, hogy Damaszusz pápa idején a mise nyelve megváltozik Rómában, görög nyelv helyett a latin nyelvet használják.

A középkorra jellemző volt a liturgiák sokfélesége, amely vidékenként változott. Ebbe a sokféleségbe hozott egységet a különféle rítusok írásba foglalása és azokszabályozása. A keleti egyházban *Baziliust* és *Chrysostomost* kell megemlítenünk ezen a téren, a nyugati egyházban pedig *I. Gergely* pápát, aki egységesítette a liturgiát és rögzítette a mise részeit. Ez által az ő nevéhez köthető a mise alakjának meghatározása, amely a *Sacramentarium Gregorianum* című művében maradt fent.

A XVI. század protestáns teológiai irodalmának jelentős műfajaként határozhatjuk meg az ún. egyházi rendtartásokat, amelyek előírták az egyháztestek számára az egyházi élet alakításának keretrendszerét. Bár ezek tematikailag nem voltak egységesek, mégis olyan fontos kérdésekkel foglalkoztak, mint „az egyházi vezetőkkel, (...), valamint a *liturgiával*, *liturgikus formulákkal*, *imádságokkal*, az ünnepekkel, (...), a bevett szokásokkal, hagyományokkal, az egyházi élet egyes elemeivel (pl. a törvény betartása, gyónás, imádság) is. Némelyek tartalmaznak imagyűjtemé-

nyeket, prédikációgyűjteményeket, kitérnek a prédikáció módjára stb.”²⁶

A reformáció az istentisztelet rendjére is hatással volt. *Luther* kapcsán megemlíthetjük, hogy hangsúlyt fektetett a mise megtisztítására. Ez azt jelentette, hogy egyszerűsítette és lerövidítette a miserendet, azonban a legfontosabb változás az igehirdetés elemének hangsúlyossá tétele volt, valamint az ige és a sákramentumok egysége. Elsőként még latin nyelven jelent meg 1523-ban a *Formula Missae*, majd 1526-ban német nyelven a *Deutsche Messe und Ordnung Gottesdienstes*.

Kálvin nem csupán megreformálni akarta a misét, mint *Luther*, hanem arra törekedett, hogy az istentisztelet rendjét a Szentírás normái szerint alakítsa ki. Ezt a törekvését tükrözi, hogy számtalan írásában, könyvében, de még az igemagyarázataiban is sok liturgiai jellegű utalást, sőt tanítást találunk. A liturgia megújításához azzal is hozzájárult, hogy 1539-ben Strasbourghban kiadatta az *első református zsoltároskönyvet*, amely aztán több, bővített kiadást is megért. Ugyancsak fontos megemlítenünk *Kálvin* kapcsán az 1542-ben megjelent *La forme des prieres ecclesiastiques* (*Az egyházi könyörgések alakja*) írását, amelyben a nyilvános istentisztelet imádságai mellett a keresztség, úrvacsora és az esketés rendjét is közre adta.

Az ellenreformáció időszakában a megújult vallás és istentisztelet védelmének lényeges eszközei voltak az ágendák és az ágendáskönyvek. Ezek az istentiszteletek menetét tartalmazták, és emellett gyakorlati útmutatást nyújtottak a gyülekezetek számára.

A katolikus mise liturgiája kapcsán a *Tridenti Zsinat* liturgiai reformját kell még megemlítenünk. Ugyanis ekkor határozták

26 GÖRÖZDI Zsolt: Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban, 12-13. old.

meg a végleges miserendet, amelyet aztán 1634-ben adott ki *VIII. Orbán* pápa.

3.2. Magyar református liturgiai rendek a XX. századtól

Egy nagy ugrással nézzük meg a XX. századi magyar református ágendás könyveket.

Elsőként a *Pálóczi-Czinke István* nevével fémjelzett, a Zsinat által 1905. december 6-án, 890. sz. határozatával elfogadott istentiszteleti rendtartást tartalmazó könyvet kell megemlítenünk, amely a *Református istentiszteleti szertartások (Liturgiák.)* címet viselte. Az ágendáskönyvből megtudjuk, hogy „a Zsinatilag megállapított istentiszteleti rendtartás szerint és az egyetemes liturgia-ügyi bizottság által készített „kötött alkatrészek” felhasználásával” készítette Pálóczi-Czinke István rimaszombati református lelkipásztor.

A liturgiáskönyv a következő részeket tartalmazza:

- Miatyánk
- Istentiszteleti rendtartások. - Itt az egyes szertartások menetét, vagyis azok részeit írja le. Ezekkel a későbbiekben még foglalkozunk.
- Sákramentumok: Keresztelés és Úrvacsoraosztás
- Megáldási szertartások: Konfirmáció és Házasulók esketése.
- Egyházkeelés.
- Temetés
- Szentelések
- Beiktatások
- Lelki gondozás

Az istentiszteleti rendtartások részben található rendek közül most elsősorban a rendes istentiszteletekre fogunk koncentrálni, amely ebben az esetben a vasárnapi és az ünnepi istentiszteletek menetét és az azokhoz kötődő egyéb szabályokat jelenti. Az istentiszteletek tartásával kapcsolatban rögzíti, hogy az istentiszteletek ideje a gyülekezetek körülményeinek figyelembevételével történik, azonban vasárnap és ünnepnapokon mind a délelőtti, mind pedig a délutáni istentiszteletek legyenek megtartva. Hétköznapi istentiszteletek esetében legalább a reggeli istentisztelet, és az óév utolsó délutánján is legyen istentisztelet tartva. A rendtartásban az istentiszteletre hívogató harangozásra vonatkozóan is található utasítás. Az ünnepi és a vasárnapi istentiszteletek előtt legalább kétszer, de legfeljebb háromszor kell harangozni, a hétköznapi előtt pedig legalább egyszer, amely után azonnal kezdődjék az istentisztelet. Ünnepnapokként a következő ünnepeket jelöli meg a rendtartás: Újév első napja, virágvasárnap, nagypéntek, húsvét első- és másodnapja, áldozócsütörtök, pünkösd első- és másodnapja, a reformáció emlékére szentelt vasárnap (október utolsó vasárnapjaként határozza meg), valamint karácsony első- és másodnapja.

A vasárnapi és ünnepi istentiszteletek délelőtti és délutáni menetét az alábbi táblázat segítségével hasonlíthatjuk össze.

Délelőtt	Délután
Fennálló ének	Fennálló ének
Főének	Főének
Imádság	Imádság
Isten ígéjének hirdetése	Ünnepen: egyházi beszéd Vasárnap: egyházi beszéd vagy Biblia és kátémagyarázat
Imádság	Miatyánk
Miatyánk	A gyülekezet megáldása
A gyülekezet megáldása	Ének

Adakozásra felhívás és hirdetés	
Ének	

Az ágendáskönyv megjegyzi, hogy egyes gyülekezetekben a délelőtti istentiszteleten szokásban van az imádság és az igehirdetés közötti ének. Erre nézve megállapítja, hogy „ez a helyi szokás jövőre is fenntartható.”

Érdekes lehet számunkra, hogy a jelenkori gyakorlatunkkal szemben a Pálóczi Czinke féle ágendáskönyv rendtartásában a délelőtti istentiszteleten az imádság előtt nincs igeolvasás.

További érdekességképen vizsgáljuk meg a hétköznapi istentiszteletek rendjét is. Ma már kevés gyülekezetben van hétközi istentisztelet, az ágendáskönyv szerkesztésének idején azonban még természetes volt hétköznaponként a délelőtti és délutáni istentisztelet is. Ezeket szintén táblázat segítségével hasonlítjuk össze.

Délelőtt	Délután	Hétköznapi bibliamagyarázat
Fennálló ének	Fennálló ének	Fennálló ének
Főének	Főének	Főének
Imádság	Imádság	Imádság
Miatyánk	Miatyánk	Bibliamagyarázat
Záróimádság (és hirdetés)	Záróimádság (és hirdetés)	Miatyánk
Ének	Ének	Záróimádság (és hirdetés)
		Ének

Az 1927-ben megjelent *Ágenda. A magyar református egyház liturgiás könyve* a következő, amelyet megvizsgálunk. Ez a liturgiás könyv egy hosszú folyamat eredményeként született meg és

Ravasz László nevéhez fűződik. Az Ágenda a következő részeket tartalmazza:

- ELMÉLETI RÉSZ

- A református istentisztelet

Elvi rész - A református istentisztelet alapelvei

Anyagi rész - A református istentisztelet alkotó részei

Dologi alkotó részek

Az istentisztelet ideje

Az istentiszteletünk szellemi alkotó részei

Alaki rész - A református istentisztelet alkata

Homíliás vagy prédikációs istentiszteletek

Sákramentomos istentiszteletek

Szimbolikus istentiszteletek

- Istentiszteleti rész a Magyarországi Református Egyházban

Rendes istentiszteletek – Vasárnapi és ünnepi
istentiszteletek

Hétköznapi istentiszteletek

Istentiszteleti cselekmények

vagy szertartások – A sákramentumok kiszolgáltatása

Megáldási, felszentelési és beiktatási
szertartások

- Az istentiszteletek sorrendje

Rendes istentiszteletek

Istentiszteleti szertartások – Sákramentomos istentiszteletek
sorrendje

Megáldási, felszentelési és
beiktatási szertartások sorrendje

- Istentiszteletünk bibliai és hitvallási alkotó részei
- GYAKORLATI RÉSZ

A sákramentomok kiszolgáltatása

Úrvacsoraosztás

Megáldási, felszentelési és beiktatási szertartások

Különösebb háziistentiszteletei alkalmak

- Függelék

Istentiszteleti sorrendek

Az istentiszteleti sorrendek között az Ágenda három homíliás vagy prédikációs istentisztelet sorrendjét adta közre. Az első az Ágenda elméleti részének homíliás istentiszteletről szóló része szerinti, a második budapesti gyakorlat szerinti, a harmadik pedig a debreceni gyakorlat szerinti. Ezek összehasonlítása az alábbi táblázatban látható.

Elméleti rész szerint	A gyülekezet részt vesz	Budapesti gyakorlat	A gyülekezet részt vesz	Debreceni gyakorlat	A gyülekezet részt vesz
Fohászt mond a lelkész	fennállva	Fohász	fennállva	A gyülekezet fennálló éneke	fennállva
Köszönti a gyülekezetet	fennállva	Invokáció	fennállva	Gyülekezeti derekas ének	leülve

Felálló ének	fennállva	Bibliaolvasás	leülve	Lelkipásztor előfohása (az Úr asztalánál)	fennállva
Bibliaolvasás	leülve	Főének	leülve	Lelkipásztor bibliaolvasása (az Úr asztalánál)	fennállva
Bűnvalló imádság	fennállva	Imádság	fennállva	Lelkipásztor első imádsága (az Úr asztalánál)	fennállva
Absolutio	fennállva	Közének	fennállva	Gyülekezeti ének: 74.dicséret 6. verse	leülve
Főének	leülve	Textus-felvétel	fennállva	Textus-felvétel	fennállva
Kis imádság	fennállva	Igehirdetés	leülve	Igehirdetés	leülve
Textus-felvétel	fennállva	Nagy imádság	fennállva	Nagy imádság	fennállva
Igehirdetés	leülve	Miatyánk	fennállva	Miatyánk	fennállva
A gyülekezeti éneke	leülve	Adakozásra való felhívás	fennállva	Adakozásra való felhívás	leülve
Nagy imádság	fennállva	Hirdetések	leülve	Jegyespárok és házasságra lépettek kihirdetése	leülve
Miatyánk	fennállva	Ének	leülve	Egyéb hirdetések	leülve
Adakozásra való felhívás	fennállva	Áldás	fennállva	Áldás	fennállva
Hirdetések	leülve			Gyülekezeti ének	leülve
Ének	leülve				
A lelkipásztor elmondja az áldást	fennállva				

A táblázatból is láthatjuk, hogy a XX. század elején mennyire különböző volt az istentisztelet rendje az egyes gyülekezetekben. Ezért az 1928 tavaszán megnyílt IV. budapesti zsinat első ülészakára felvette a tárgysorozatai közé az egységes liturgia megállapításának kérdését, azonban végül mégis kikerült a megvitatandó kérdések közül, s csak az 1929. évi ülésén tárgyalták. Ekkor a Zsinat meghozta az 550. számú határozatát, amellyel megalkotta *A Magyarországi Református Egyház Istentiszteleti Rendtartását*. Ez az Istentiszteleti Rendtartás ugyancsak Ravasz László nevéhez fűződik. Végrehajtására nézve a következő rendelkezés olvasható a könyvben: „A magyarországi református keresztyén egyháznak ez az istentiszteleti rendtartása 1931. januárius 1-én kötelezően életbe lép s ugyanakkor a II. budapesti zsinat 890. sz. alatt hozott szabályrendelete hatályát veszti. Az egyházmegyék és egyházkerületek közgyűlései kötelesek az esperesi és püspöki vizitációk alkalmával ellenőrizni, hogy a presbyteriumok az egységes liturgiát életbeléptető rendelkezésnek eleget tettek-e és a mulasztók ellen kötelesek hivatalból eljárni.”²⁷

A liturgiás könyv a következő részeket tartalmazza:

- A magyarországi református keresztyén Egyház Istentiszteleti Rendtartása, homiletikai és liturgikai utasításokkal

Általános határozatok

Homíliás istentiszteletek – Rendes istentiszteletek

Alkalmi istentiszteletek

Sákramentumos istentiszteletek – Keresztelés

Úrvacsoraosztás

27 Ravasz László: Istentiszteleti Rendtartás, Előszó, V. old.

Szimbolikus istentiszteletek – Konfirmáció

Házasságkötés megáldása

Temetés

Lelkészszentelés

Püspökszentelés

- Istentiszteletünk bibliai és hitvallási alkotó részei

(Istennek tíz parancsolatja, Az Úr imádsága, A feltámadás hirdetése, A keresztség szereztetési ígéje, Az úrvacsora szereztetési ígéje, Apostoli köszöntések, Az Apostoli Hitvallás, A II. Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté főbb tanításai a sákramentumokról: a szent keresztségről és az uri szent vacsoráról)

- Példatár

(Sákramentumos és szimbolikus istentiszteletek)

- Imádságok
- Istentiszteleti sorrendek
- Lectionarium és Textuarium

Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy az egységes liturgia miként határozta meg a vasárnapi és a hétközi istentiszteletek rendjét. Ezt, ahogyan a Pálóczi-Czinke-féle agenda és a Ravasz-féle agenda esetében is, táblázatba foglaltan tudjuk megtekinteni.

Vasárnap vagy ünnep délelőtti istentisztelet	A gyülekezet	Vasárnap délutáni vagy katechizáló, vagy ünnep délutáni istentisztelet	A gyülekezet
A gyülekezet fennálló éneke	áll	A gyülekezet fennálló éneke	áll
Gyülekezeti főének	ül	Gyülekezeti főének	ül
Előfohász	áll	Előfohász	áll
Bibliaolvasás a szószéken	áll	Lelkipásztor első imádsága	áll
Egyházi beszéd előtti imádság	áll	Textusfelvétel	áll
Közének	áll	Ünnepeken: egyházi beszéd Vasárnapokon: Biblia- vagy kátémagyarázat	ül
Textusfelvétel	áll	Imádság	ül
Igehirdetés	ül	Miatyánk	áll
Egyházi beszéd utáni imádság	áll	Adakozásra való felhívás	áll
Miatyánk	áll	A gyülekezet megáldása	áll
Adakozásra való felhívás	áll	Hirdetések	áll
A gyülekezet megáldása	áll	Gyülekezeti ének	ül
Hirdetések	ül		ül
Gyülekezeti ének	ül		

Jelenleg a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház gyülekeze-
teinek döntő többségében ez az istentiszteletek rendje. Néhány
gyülekezet ugyan más liturgia szerint tartja az istentiszteleteket,
de ezek okáról a következő istentiszteleti rendtartás bemutatása
során lesz szó.

A Ravasz-féle Istentiszteleti Rendtartás szintén tartalmazza a Hétköznapi vagy könyörgéses istentisztelet sorrendjét délelőtt és délután. A két sorrend azonos, akárcsak a Pálóczi Czinke féle ágendáskönyvben. Ha összevetjük a két sorrendet, azt láthatjuk, hogy itt már megjelent a fohász és a bibliaolvasás is a liturgiában. Ez az összehasonlítás látható az alábbi táblázatban.

Pálóczi Czinke-féle sorrend	Ravasz-féle sorrend
Fennálló ének	Fennálló ének
Főének	Főének
Imádság	Fohász
Miatyánk	Bibliaolvasás
Záróimádság (és hirdetés)	Imádság
Ének	Miatyánk
	Adakozásra való felhívás
	A gyülekezet megáldása
	Gyülekezeti ének

A liturgiás könyv megjegyzi, hogy „hétköznapiokon délelőtt és délután, különös esetekben, pl. gyermek-istentiszteletek alkalmából lehet a vasárnap délutáni vagy délelőtti rendet követni éppen úgy, mint vasárnap vagy ünnep délután lehet akár a teljes, akár a hétköznapi liturgiával élni, szintén megokolt kivétellepen.”²⁸

Végül vizsgáljuk meg a *Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának Liturgiai Bizottsága* által összeállított *A Magyar Református Egyház Istentiszteleti Rendtartását*. Mivel a magyar reformátusok nem csak Magyarországon és magyar nyelvterületen élnek, de a világ minden tájára szétszóródva, ezért a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata nagyon fontosnak tartotta egy új, egységes magyar református istentiszteleti rend megalkotását. Ez

28 Ravasz László: Istentiszteleti Rendtartás, 12.o.

az új istentiszteleti rend - a Tanácskozó Zsinat állása szerint - nem akar az eddigi istentiszteleti rendek kritikája lenni, hanem elő kívánta segíteni a magyar reformátusságnak azt a közös óhaját, hogy a történelem által szétszakított Magyar Református Egyház lelki egységet alkosson. A Liturgiai Bizottság²⁹ a Zsinat magalakulásától dolgozott az új istentiszteleti renden, amelyet a Zsinat 1996. évi teljes ülése elfogadott. Ugyanez a zsinati ülés megbízta a Liturgiai Bizottságot a teljes Ágendáskönyv kidolgozásával, mely azt többrendbeli ülésen megtárgyalta, végül az 1997. június 19-én Kolozsváron tartott ülésén összeállította és jóváhagyásra ajánlotta az Elnökségi Tanácsnak. 1997. június 20-án Kolozsváron tartott ülésén azt elfogadta, és elfogadásra ajánlotta a Tanácskozó Zsinatnak. A Tanácskozó Zsinat 1997. augusztus 6-án Budapesten tartott ülésén fogadta el és használatbavételre ajánlotta az alkotó egyháztesteknek azzal a pár utólagos kiigazítással együtt, amelyet a Liturgiai Bizottság a Zsinat megbízásából 1997. december 10-i gyűlésén elvégzett és a Tanácskozó Zsinat meghagyása szerint bemutatott az 1997. december 11-én Kolozsváron ülésező Elnökségi Tanácsnak.

A Tanácskozó Zsinat által összeállított liturgiában két új elem jelent meg. Az első Kálvin bűnvalló és hitvalló imádsága, és az azt követő feloldozás, ami Erdélyi Református Egyház liturgiájának része volt, de többi magyar református egyházében nem szerepelt. A második új elem az istentisztelet alkalmával bevezetett csend, amely alatt mindenki maga mondja el külön imádságát. A Tanács-

29 A Liturgiai Bizottság tagjai a következő személyek voltak: Elnök: D. Dr. Csiha Kálmán (Erdély), Titkár: Tislér Géza (Dunántúl), Jegyző: Sándor Endre (Tiszáninnen) Tagok: Dr. Boross Géza (Dunamellék), Dr. Erdélyi Géza (Szlovákia), Dr. id. Fekete Károly (Tiszántúl), Kádár Miklós (Királyhágómellék), Nagy István (Dunamellék), Nagy László (Erdély), Oroszi Pál (Kárpátalja), Sipos Miklós (Királyhágómellék), Szabóné Kozár Éva (Szlovákia), Varga Béla (Szlovákia)

kozó Zsinat Liturgiai Bizottsága kiemelte, hogy mindkét elem, a bűn- és hitvallás, a feloldozás és a csend is megfelel azoknak a kálvini szempontnak, amelyek szerint az istentiszteletben csak azokat az elemeket hagyta meg, amelyek a Szentírásban benne vannak.

További újítás, hogy az Apostoli köszöntés felemelt kézzel történik, illetve az Ámenre a gyülekezet minden esetben hangosan feleli: Ámen.

A 2000-es évek elején a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház gyülekezetei több hetes kipróbálás után dönthettek arról, hogy be szeretnék-e vezetni ezt az új liturgiai rendet, de csak néhány gyülekezet élt a lehetőséggel.

Vizsgáljuk meg táblázatba foglaltan a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának Istentiszteleti Rendtartása szerinti vasárnap délelőtti és délutáni istentiszteletek menetét is.

A vasár- és ünnepnap délelőtti istentisztelet	A gyülekezet	Vasár- és ünnepnap délutáni istentisztelet	A gyülekezet
Invokáció (előfohász)	áll	Invokáció (előfohász)	áll
Apostoli köszöntés (felemelt kézzel)	áll	Apostoli köszöntés	áll
Kezdő ének	áll	Kezdő ének	áll
Bibliaolvasás (lekció), amely ülve is hallgatható.	áll vagy ül	Bűnvalló ima	áll (A gyülekezet a lelkipásztorral együtt hangosan mondja.)
Bűnvalló ima	áll (A gyülekezet a lelkipásztorral együtt hangosan mondja.)	Feloldozás (A feloldozás hangsúlyozása érdekében a lelkipásztor az Igét áldásra emelt kézzel mondja.)	áll

Feloldozás (A feloldozás hangsúlyozása érdekében a lelkipásztor az Igét áldásra emelt kézzel mondja.)	áll	Igehirdetés előtti ének	ül
Gyülekezeti ének	ül	Textusfelvétel	áll
Prófétai ima	áll	Prédikáció	ül
Igehirdetés előtti ének	ül	Az Igére felelő ének	áll
Textusfelvétel	áll	Nagy imádság	áll (A betegek, idősek leülhetnek.)
Prédikáció	ül	Csendes imádság	ül (Mindenki csendben magában imádkozik.)
Prédikáció utáni ének	áll	Az Úr imádsága	áll (Együtt, hangosan.)
Nagy imádság	áll (A betegek, idősek leülhetnek.)	Adakozásra való felhívás és hirdetések	ül
Csendes imádság	ül (Mindenki csendben magában imádkozik.)	Záró ének	ül
Az Úr imádsága	áll (Együtt, hangosan.)	Áldás	áll
Adakozásra való felhívás és hirdetése	ül		
Záró ének	ül		
Apostoli Hitvallás (vagy a Heidelbergi Káté 1. kérdésének felelete)	áll		
Hitvalló ének			
Áldás	áll		

Bár az istentiszteleti rendben csak a vásár- és ünnepnap délutáni istentisztelet rendje megnevezés szerepel csak, azonban az általános határozatok részben megtaláljuk, hogy amennyiben a vasárnap délutáni istentisztelet keretében kátémagyarázat van, akkor a textus kötelező felvétele után a káté szövege is felolvasandó. A hitvallás-magyarázatnak mindig textus alapján kell történnie.

A Pálóczi Czinke vagy a Ravasz-féle liturgiás könyvekkel ellentétben ez a liturgiás könyv már nem beszél hétköznapi délelőtti és hétköznapi délutáni istentiszteletről. A Tanácskozó Zsinat Liturgiai Bizottsága a hétköznapi istentisztelet rendjével kapcsolatban az általános rendelkezések között csak annyi megjegyzést tesz, hogy a hétköznapi igehirdetés is igehirdetéssel történik. Tehát, ha összehasonlítjuk a Ravasz-féle liturgiával, láthatjuk, hogy míg ott a hétközi istentiszteleteknél csak bibliaolvasás volt, ebben a liturgiában már annak magyarázata is megtörténik az igehirdetés formájában.

Ravasz-féle sorrend	Tanácskozó Zsinat-féle sorrend
Fennálló ének	Előfohász
Főének	Kezdő ének
Fohász	Textusfelvétel
Bibliaolvasás	Prédikáció
Imádság	Nagy imádság
Miatyánk	Csendes imádság
Adakozásra való felhívás	Az Úr imádsága
A gyülekezet megáldása	Adakozásra való felhívás és hirdetések
Gyülekezeti ének	Záró ének
	Áldás

Érdemes még megjegyeznünk, hogy mivel Szlovákiában az egyházi szertartással kötött házasság államilag elismert házasságkötésnek számít, így a Függelékben közreadják A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház házasság kötési liturgiáját.

Ahogy az ünnepek részben már említettük, a római katolikus és az evangélikus egyház használ a liturgiájában színeket. Az evangélikus egyházban ezek a színek az oltár- és szószékterítők színében jelenik meg. Az általunk megvizsgált istentiszteleti rendtartásokban nem esik szó a meghatározott liturgiai színekről.

3.3. Megjegyzendő fogalmak a Liturgia témaköréhez:

Liturgia - az istentisztelet menetét szabályozó istentiszteleti rend.

Lekció - Az imádság előtti, Bibliából felolvasott hosszabb igeszakasz. A Római katolikus vallásban Szentleckének vagy olvasmánynak nevezik.

Textus - A prédikáció alapjául szolgáló bibliai ígérés megnevezése.

3.4. Feladat a Liturgia témaköréhez:

1. Milyen liturgiát használnak az Ön gyülekezetében?
2. Vezessen 1 hónapon keresztül istentiszteleti naplót! Jegyezze fel az énekek sorszámát a versszakokkal együtt, a lekiót, a textust és az igehirdetés fő gondolatát!

3.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Liturgia témaköréhez:³⁰

Hol tartjuk istentiszteleteinket?

Istentiszteleteinket templomban tartjuk, de ha ez nincsen, megtarthatjuk bármely tisztességes helyen (házi istentisztelet), akár a szabad ég alatt is (kiránduláskor). Református vallásunk tanítása szerint a szent gyülekezet minden helyet templommá szentel, (Máté 18,20) mert az Úr Jézus jelen van azon.

Mit cselekszel, mikor belépsz a templomba, s amikor eltávozol?

Mikor belépek a templomba és onnan eltávozom: magamban imádkozom.

Hogy megy végbe a református istentisztelet?

A református istentisztelet úgy megy végbe, mint az első keresztyéneké. Együtt énekelünk. A lelkipásztorral mindenki halkan imádkozik. Ezután a lelkipásztor olvas a Bibliából és azt magyarázza. Végül ismét együtt imádkozunk és énekelünk. Berekeszti az istentiszteletet az adakozás az Egyház fenntartására és a szegények szükségére. Az adakozás az istentiszteletnek elmaradhatatlan, fontos része. Péld 3,9; Mk 12,41-44

30 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 67-70. old.

A református keresztyén mikor megy templomba?

A református keresztyén minden vasárnap (*kétszer*) megy templomba. Sőt, ha módjában van, hétköznap is, mert az Istennel való társalkodást többre becsüli mindennél.

A református keresztyén hogy viseli magát a templomban?

A református keresztyén rendes időben megy a templomba, nem zavar senkit, buzgón énekel a gyülekezettel, szívből imádkozik a lelkipásztorral, figyelmesen hallgat a prédikációra és nem felejtkezik el az adakozásról.

4. Imádság

Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi az imádság, akkor elsőként álljon itt Kálvin tanítása, amely szerint az ima a hit legfőbb gyakorlása. A Heidelbergi Káté pedig úgy tekint az imádságra, mint ami a hálaadás legfontosabb módja, amit Isten el is vár tőlünk, sőt megkövetel.

„A keresztyén ember életszükséglete az imádság, »a szükséges lélegzetvétel, hogy élni tudjunk«, mert az imádság kapcsolattartás Istennel. Isten párbeszédbe kezdett az emberrel, amikor megteremtette, ezért az ember lényegéhez hozzátartozik az imádság. Az imádság a hívó ember »magatartása«.”³¹

Az imádság célja sohasem az, tájékoztassuk Istent, hiszen Ő mindent tud rólunk, az életünk eseményeiről. Sokkal inkább a vele való kapcsolatunk kifejezését szolgálja. Ezért az imádsággal nem Isten befolyásolását szeretnénk elérni, nem is valami féle

31 FEKETE Károly: A Heidelbergi Káté magyarázata, 480. old,

kívánságlista, hanem az életünk eseményeibe vonjuk be Őt az imádság által. Az őszinte és bensőséges imádsághoz szükséges Isten ismerete, és igazán csak az tud imádkozni, aki már megtapasztalta Isten kegyelmét.

A Bibliában található imádságok példát adnak nekünk arra, hogyan lehet örömmel, hálával, vagy éppen fájdalommal, nehézséggel, próbatétellel Istenhez fordulni. Az Ószövetségből elsőként a Zsoltárok könyvét említhetjük meg, mint az ószövetségi ember imádsággyűjteményét. Ugyanakkor nem csak a Zsoltárok könyvében találunk imádságokat, hiszen a zsidó nép például a Vörös tengeren való átkelésére is imával emlékezik (2Móz 15,1-19). De említhetjük Anna énekét is, amely egy vallásos imádság (1Sám 2,1-10). A Zsoltárok könyvében található imádságok mellett Sámuel könyvében is találunk Dávidtól származó imádságokat (2Sám 7,18-29; 22). Salamon templomszentelési imádsága egy felelős király imádságaként állhat előttünk példaként (1Kir 8,22-61). A próféták könyveiben is találhatunk személyes jellegű imádságokat, pl. Ézs 25,1-5; Jer 20,7-18; Jón 2,3-10; Mik 7,18-20; Hab 3,1-19

Az Újszövetségben található imádságokat két csoportba oszthatjuk: az evangéliumokban, valamint a levelekben található imádságokat. Az evangéliumokban található imádságok elsősorban Jézus Krisztus és az Atya kapcsolatát mutatják be. Ezt a bensőséges kapcsolatot pl. János evangéliuma több ízben is megörökíti, amelynek egyik legszebb példája a 17. részben található főpapi ima. Az Apostolok Cselekedeteiről írott könyvből megtudhatjuk, hogy az első keresztyének intenzív imaéletet éltek, hiszen nem csak a templomban gyűltek össze, de házanként is, hogy imádkozzanak. *„Ők pedig kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban. Mindennap állhatatosan, egy szívvel, egy lélekkel voltak a templomban, és amikor házanként megtörték a kenyeret, örömmel és*

tiszta szívvel részesültek az ételben; dicsérték Istent, és kedvelte őket az egész nép.” ApCsel 2,42.46-47 Benyik György írja, hogy „Lukács, mint hellenista keresztény író, tudatosan használja az imákat, az ősegyház kulcsfontosságú eseményeinek teológiai mondanivalójának bemutatására. Ezért az őskeresztény közösséget mindig akkor írja le imádkozó közösségként, amikor valamilyen fontos döntést kell meghozni, vagy fontos konfliktust megoldani. Ezek az imák nemcsak az adott történelmi szituációt jellemzik, hanem példaként szolgálnak a későbbi keresztény közösségnek, miként viselkedjek nehéz helyzetben és tárja gondját az Isten elé.”³² Pál apostol leveleiben is találunk imádságokat. A kolosséiaknak elmondta, hogyan imádkozik értük. *„Ezért tehát attól a naptól fogva, amelyen ezt meghallottuk, szüntelenül imádkozunk és könyörgünk értetek, hogy tökéletesen megismerjétek az ő akaratát minden lelki bölcsességgel és belátással, hogy élhessetek az Úrhoz méltóan, teljes mértékben az ő tetszésére, és teremjétek gyümölcsöt mindenfajta jó cselekedettel, és növekedjétek Isten ismeretében. Erősödjétek meg minden erővel az ő dicsőségének nagysága szerint a teljes állhatatosságra és az örömmel viselt hosszútűrésre. Adjatok hálát az Atyának, aki alkalmassá tett titeket arra, hogy a szentek örökségében, a világosságban részesüljétek.”* (Kol 1,9-12)

Az efezusiaknak írt levelében kétszer is írt arról, hogy imádkozik értük lelki bölcsességért és lelki fejlődésért. *„Én tehát, miután hallottam az Úr Jézusba vetett hitetekről és a bennetek minden szent iránt megnyilvánuló szeretetről, szüntelenül hálát adok értetek, amikor megemlékezem rólatok imádságaimban; és kérem, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus Istene, a dicsőség Atyja adja meg nektek a bölcsesség és a kinyilatkoztatás Lelkét, hogy megismerjétek őt; és világosítsa meg lelki szemeteket, hogy meglássátok, milyen reménységre hívott el titeket, milyen gazdag az ő örökségének dicsősége a szentek*

32 Benyik György: Bibliai Imádságok, 16. old.

között, és milyen mérhetetlenül nagy az ő hatalma rajtunk, hívőkön.” (Ef 1,15-19b)

„Ezért meghajtom térdemet az Atya előtt, akiről nevét kapja minden nemzetség mennyen és földön: adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy hatalmasan megerősödjék bennetek a belső ember az ő Lelke által; hogy Krisztus lakjék szívetekben a hit által, a szeretetben meggyökerezve és megalapozva képesek legyetek felfogni minden szenttel együtt: mi a szélesség és hosszúság, magasság és mélység; és így megismerjétek Krisztus minden ismeretet meghaladó szeretetét, hogy Isten mindent átfogó teljességére jussatok. Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk, a bennünk munkálkodó erő szerint: azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökön-örökké. Ámen.” (Ef 3,14-20)

A filippi gyülekezetnek a szolgálatáért adott hálát imádságban a levelében (Fil 1,3-11), sőt buzdítja őket is az imádkozásra. „Semmiért se aggódjatok, hanem imádságban és könyörgésben mindenkor hálaadással tárjátok fel kéréseiteket Isten előtt; ⁷és Isten békessége, mely minden értelmet meghalad, meg fogja őrizni szíveteket és gondolataitokat Krisztus Jézusban.” Fil 4,6

A Timóteushoz írott 1 levélben a másokért való imádkozásra buzdít. „Arra kérlek mindenekelőtt, hogy tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért, a királyokért és minden feljebbvalóért, hogy nyugodt és csendes életet élhessünk teljes istenfélelemben és tisztességben.” (1Tim 1,1-2)

Formailag az imádság két típusát különböztetjük meg:

- **Kötött szövegű imádság:** A kötött imádság előre megírt, esetleg előre megtanult szöveg. Ilyen kötött imádság a Miatyánk, de a reggeli és az esti imádság, az étkezés előtti

és utáni imák, az úrvacsora előtti és utáni imák, valamint az imádság tartalmú lelki énekek is ide tartoznak.

- *Szabadon megfogalmazott imádság:* Saját szavakkal megfogalmazott imádság, amiben elmondjuk Istennek mindazt, amivel éppen tele van a szívünk. Lehet az hálaadás, de panasz is, amely kitör belőlünk. Szabadon megfogalmazott ima az Istentiszteleten elhangzó ima, egyéni ima és közösségekben elmondott hangos imádság is.

A Biblia nem mondja, hogy melyik a jobb, hiszen mindkettőnek helye van a hívő ember életében.

4.1. Az imádság fajtái

Tartalma szerint az imádságnak öt fajtát különböztetünk meg: dicsőítő imádság, hálaadó imádság, bűnvalló imádság, közbenjáró imádság és kérő imádság.

- A *dicsőítő imádság* nem kitörő érzelemnyilvánítás valamilyen pozitív történés miatt, hanem akár a körülményeink ellenére is történő Istenre való fókuszálás, amelyben Istent önmagáért és tetteiért dicsérjük. Nagyon szép példákat találhatunk a dicsőítő imádságra a Zsoltárok könyvében, például a következő zsoltárokból is: 8, 29, 33, 65, 67, 103, 104, 113, 135, 145, 150. Az Isten trónusánál történő dicsőítésről a Jelenések könyvében olvashatunk. „(...) és szünet nélkül, éjjel és nappal ezt mondták: Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt, és aki van, és aki eljövendő! És amikor csak dicsőséget, tisztességet és hálát adnak az élőlények a trónon ülőnek, aki örökkön-örökké él, leborul a huszonegy vén a trónon ülő előtt, és imádja az örökkön-örökké élő; koronájukat is leteszik a trón elé, és ezt mondják: Méltó vagy,

Urunk és Istenünk, hogy tied legyen a dicsőség, a tisztesség és a hatalom, mert te teremtettél mindent, és minden a te akaratodból lett és teremtetett. (Jel 4,8b-11)

- *Hálaadó imádságban az ember az átélt, megtapasztalt jóért mond köszönetet Istennek. A Zsoltárok könyvében a hálaadó imádságra is találunk példákat: 118, 136, Jézus imádságainak szerves része volt a hálaadás, gyakran adott hálát mielőtt, vagy miután csodát lett, vagy étkezéskor, amikor megtörte a kenyeret (Mt 11,25; 14,19; 26,26; Jn 11,41). A hálaadó imádság úgy az egyén hívő életének a mindennapi imádságában, mint a hívő közösség istentiszteletének is az alapvető része kell, hogy legyen. „...és adjatok hálát Istennek, az Atyának mindenkor mindenért, a mi Utunk Jézus Krisztus nevében.” (Ef 5,20)*
- *A bűnvalló imádságban az általunk szavakkal, tettekkel vagy gondolatban elkövetett bűnöket valljuk meg Istennek, egyúttal kérve a bocsánatát ezekre. A bűnvallás állhat konkrét bűnök megnevezéséből vagy az egyes bűnök megnevezéséből is. A bűnvalló imádságban tehát bevalljuk az elkövetett bűnöket, kérjük rájuk Isten bocsánatát, valamint, hogy tisztítson meg ezekből, és segítsen, hogy ne essünk újból bűnbe. Néhány példa a bűnvalló imádságra Zsolt 6; 32; 38; 51; 102; 130; 143. Ezt a hét zsoltárt bűnvalló zsoltároknak nevezzük. „A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram, halld meg szavamat, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra! Ha a bűnöket számon tartod, Uram, Uram, ki marad meg akkor? De nálad van a bocsánat, ezért félnek téged. Várom az Urat, várja a lelkem, és bízom ígéretében. Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt, mint az örök a reggelt. Bízzál, Izráel, az Úrban, mert az Úrnál van a kegyelem, és gazdag ő, meg tud váltani. Meg is váltja Izráelt minden bűnéből.” (Zsolt 130) Bűnvalló imát mondhatunk*

egyéniileg, de közösségként is. Ilyen közösségi bűnvallásra példa, amikor az úrvacsoravétel előtt a gyülekezet közösen vallja meg a bűneit.

- *Közbenjáró imádság* másokért mondott imádság, amikor egy emberért vagy közösségért, szenvedőkért, hívőkért, hitetlenekért, múltra vagy a jövőre vonatkozó eseményekért könyörgünk Istenhez. Mind az Ószövetségben, mind pedig az Újszövetségben számtalan helyen találkozunk a közbenjáró imádsággal. Az Ószövetségben a közbenjárás elsősorban a próféták és a papok feladata volt, de egyéni közbenjáró imádságokra is találunk példákat. Ábrahám könyörgött Sodomáért (1Móz 18,23kk), Mózes a népért (2Móz 32,11–13.31–32; 4Móz 13; 14,19), Sámuel a népért (1Sám 7,5–6,8–9), Dávid a gyermekéért (2Sám 12,16–18). Az Újszövetségben elsősorban Jézus Krisztus mutatta meg, hogyan járjunk közben másokért imádságban. Könyörgött a tanítványokért *„de én könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a hited: azért, ha majd megtérsz, erősítsd a testvéreidet!”* (Lk 22,32; Jn 17), de az ellenségeiért is *„Jézus pedig így könyörgött: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”* (Lk 23,34). Az első gyülekezetekre is jellemző volt a közbenjáró ima (ApCsel 12,6–19).
- A *kérő imádságban* azt mondjuk el Istennek, amit szeretnénk megélni, megkapni, de mindezt azzal a krisztusi lelküllettel, hogy *„mindazáltal ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied.”* (Lk 22,42) Az ószövetségben a kérő imádságok jellemzője az volt, hogy az élet valamilyen határhelyzetében fordul az imádkozó Istenhez segítségért. Tehát a kérése nem meggazdagodásra vagy nyereségvágyra irányult. Az Újszövetségben Jézus bátorít a kérő imádságra, de azzal az alázattal, hogy elfogadjuk azt is, ha Isten nem adja meg, amit kérünk tőle.

A felsorolt imádságfajták általában egy imádságon belül változva fordulnak elő.

Bár az imádság a formáját és tartalmát tekintve többféle lehet, ami mégis elmondható minden imádsággal kapcsolatban, hogy az elsősorban emberi kommunikáció Istennel. Ebben a kommunikációban – függetlenül attól, hogy az saját vagy másoktól tanult szavakkal, egyedül vagy másokkal együtt, gesztusokkal vagy csupán gondolatban – kifejezi Isten előtt azt, ami a legjobban foglalkoztatja. És miközben az imádság által Isten közelségét és jelenlétét keresi, megtapasztalja, hogy nem marad egyedül a saját élményeivel, félelmeivel, aggodalmaival vagy örömeivel.

Timothy Keller négy csoportba sorolja azt a tizenkét próbakövet, amely meglátása szerint szükségesek az imádság gyakorlásához. Ezek az alábbi táblázatban tekinthetők meg.³³

	Mi az imádság?
Feladat	Az imádság szolgálat és fegyelem.
Szó	Az imádság Istennel való beszélgetés.
Egyensúly	Az imádság dicsőítés, bűnvallás, hálaadás és könyörgés.
	Mi szükséges az imádsághoz?
Kegyelem	Az imádság „Jézus nevében” történik, az evangélium alapján.
Istenfélelem	Az imádságban a szívet a szeretettel teli csodálat járja át.
Rászorultság	Az imádságban az elesettségünknek és az Istentől való függésünknek az elfogadása.
	Mit ad az imádság?
Perspektíva	Az imádság a figyelmet az Isten felé irányítja.
Erő	Az imádság lelki egység Istennel.
Lelki valóság	Az imádságban a szív az Isten jelenlétét érzékeli.
	Hová jutunk az imádság által?
Önismeret	Az imádsághoz szükséges és általa meg is valósul az őszinteség és az önismeret.

33 PÁNGYÁNSZKY Ágnes: Az imádság sokszínűségéről, in: Szabó Lajos (szerk.): Szavak és hallgatások az imádságban, 339. old.

Bizalom	Az imádsághoz szükséges és általa meg is valósul a nyugalommal teli bizalom és a bizakodó reménység.
Átadás	Az imádsághoz szükséges és általa meg is valósul egész életünk szeretetben történő átadása Istennek.

Az imádságok egy sajátos csoportját képezik a liturgiai imák, amelyek az istentiszteleten hangzanak el. Ezek már az ószövetségi korban is a kultuszi cselekmények kísérői voltak. A református istentiszteleten összekulcsolt kézzel, lehajtott fejjel, állva imádkozunk. A vasárnapi (ún. homíliás) istentisztelet liturgiai imádságai közé az előima (prófétai ima), az utóima (papi ima) és az Úri imádság (Miatyánk) tartozik. Előbbi kettőt a lelkipásztor végzi a gyülekezet nevében, utóbbit közösen mondja az egész gyülekezet a lelkipásztorral együtt. Egyes gyülekezetekben gyakorlatban van a liturgia részeként a csendes imádság az utóimához kötöten, amely egyéni, csendben elmondott imádságra ad lehetőséget az istentiszteleten belül. A sákramentumos istentiszteleteken (keresztelés, úrvacsora), valamint a szimbolikus istentiszteleteken (konfirmáció, esküvő, temetés) további, az istentisztelet jellegéhez kapcsolódó imádságok is részei a liturgiának. Ezeknek egy része szintén a lelkipásztor által mondott imádságot jelenti, más részük viszont, mint az úrvacsora vétele előtti és utáni imádság, valamint a kenyér és a bor vétele előtti imádság az egyén imádsága. A liturgiai imádság feltételezi a gyülekezet aktivitását az imádkozás terén, amely a következőkben nyilvánul meg: az imádság lélekben való követése és az ámen közös mondása. Egyes gyülekezetekben szokás, hogy a konfirmandusokat vagy más gyülekezeti tagokat (pl. gondnokokat, presbitereket) alkalmanként vagy akár rendszeresen is bevonjanak az imádságok felolvasásába.

4.2. Az Úri imádság

A liturgiai imádságok közt már említettük az Úri imát, vagyis a Miatyánkot. Ezzel az imádsággal, amely a Hegyi beszéd közepén található, Jézus mintát adott arra, hogyan imádkozzunk: „*Ti azért így imádkozzatok*” (Mt 6,9a). Ez természetesen nem azt jelenti, hogy egyedül ezt az imádságot kell imádkoznunk, hanem ez által az imádság által mutatta meg Jézus, hogy milyen módon, milyen bizalommal fordulhat az ember az Úr Istenhez, és összefoglalja mindazt, amiért imádkozzunk.

A Miatyánk három részre osztható:

- **Megszólítás:**
„Mi Atyánk!” - Istenhez bizalommal fordulhatunk, Atyánknak szólíthatjuk, hiszen Jézus Krisztus által nekünk is Atyánkká lett.
 Jézus az „Abbá” arám kifejezést használta az Atya megszólítására, amely egy bizalmas megszólítás a gyermek részéről az apja felé. Jelentése apa, apácska.
Aki a mennyekben vagy! - Kifejezi, hogy bár az ég és a föld mindenható Ura, de személyesen és szeretettel figyel ránk, mert gondot visel az életünkre, és mi kapcsolatba léphetünk vele.
- **6 kérés, amely beosztásában a Tízparancsolatot idézi.** Az első három kérés Istenre vonatkozik, míg a második három pedig az ember ügyéről szól:³⁴
„Szenteltesék meg a te neved!” - Valamit megszentelni azt jelenti, szentté tenni, szentként tekinteni rá, megtisztítani,

34 Ugyancsak itt, a Hegyi beszédben tanít Jézus erről a helyes sorrendről: „Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és mindezek ráadásaként megadatok majd nektek.” (Mt 6,33)

vagy elkülöníteni a közönségestől. Vagyis ismerjük el Istent annak az Istennek, akihez az imánk szól.

„*Jöjjön el a te országod.*” - Az előző kérés folytatásaként tekinthetünk rá, hogy ahol Istenként megismerték őt, ott uralkodjon. S bár Isten országa majd csak Jézus Krisztus visszajövelekor jön el véglegesen, de már most is legyen teljes az uralma és valósuljon meg az akarata.

„*Legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is.*” - A kérés kifejezi, hogy a mennyben már most teljes Isten uralma és akarata, de kérjük, hogy mi magunk is értsük és lássuk meg Isten nagyságát. Ez a kérés átvezet az emberre vonatkozó kérésekhez.

„*Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.*” - Mivel a kenyér a mindennapok legalapvetőbb életszükségletét jelképezi, ezért ez a kérés az ember testi jólétére vonatkozik, amellyel elismerjük, hogy a mindennapi kenyér, a legalapvetőbb dolog is Istentől ered, az Ő ajándéka. Ugyanakkor azt is kifejezi, hogy bízunk abban, hogy Isten, aki gondoskodik a mai napra szükséges dolgokról, holnap is megteszi ugyanezt.

„*Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.*” - A kérés arra irányul, hogy Isten törölje el a mi bűneinket, miközben erőért is imádkozunk, hogy a másokét is meg tudjuk bocsátani, mivel a bűnbocsánatot akkor tudjuk helyesen értékelni, ha mi is hasonlóan megbocsátók vagyunk.³⁵

„*Ne vígy minket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól.*” - A hívő ember folyamatos lelki küzdelemben él, mert folyamatosan támadásnak van kitéve a Gonosztól. A kérés ezért

35 Jézus a Mt 18,21-35-ben található Gonosz szolga példázatában éppen erre mutatott rá a megbocsátás kapcsán, ami itt a Miatyánk ezen kérésében szerepel.

arra irányul, hogy elkerülhessük azokat a helyzeteket, amelyek rosszra csábítanak, vagy ami eltántorítana minket semmi Istentől.

- Zárás:

„Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké.” - Az első három kéréssel párhuzamos az imádságot lezáró dicsőítés.

„Ámen.” - Az Ámen szó héber eredetű kifejezés, jelentése: úgy legyen. Azt a bizonyosságot fejezi ki itt, és minden imádság lezárásaként, hogy hisszük, ami itt az imádságban elhangzott az megvalósul.

Az imádságok zárásaként még egy imát kell megemlítenünk röviden, ez pedig a Nemzeti imánk, vagyis a magyar Himnusz, amelyet jeles ünnepeken az istentiszteleten is éneklünk. A Nemzeti ima kollektív ima, ami azt jelenti, hogy közösségi, a nép nevében szól az egész népért, esetünkben a magyar nemzertért. Ezért minden magyar ember imádsága, éljen bár az anyaországban, vagy annak területén kívül a világ bármely táján. Mit kérünk ebben az imádságban?

Isten, áldd meg a magyart Jó kedvvel, bőséggel, - Isten áldja meg a magyart bőségesen kegyelemmel.

Nyújts feléje védő kart, Ha küzd ellenséggel; - Óvó szeretete kísérje az életüket.

Bal sors akit régen tép, Hozz rá víg esztendőt, - Forduljon jobbra a sorsunk, bocsásson meg nekünk.

Megbűnhötte már e nép A multat s jövődőt! – Ne érjen minket többé büntetés.

4.3. Megjegyzendő fogalmak az Imádság témaköréhez:

Kötött imádság - előre megírt, esetleg előre megtanult szöveg.

Szabad imádság - általunk megfogalmazott imádság.

Dicsőítő imádság - Istent önmagáért és tetteiért dicsérjük.

Hálaadó imádság - az átélt, megtapasztalt jóért való köszönet Istennek.

Bűnvalló imádság - az elkövetett bűnöket valljuk meg Istennek, kérve rájuk a bocsánatát.

Közbenjáró imádság - másokért mondott imádság.

Kérő imádság - azt mondjuk el Istennek, amit szeretnénk megélni, megkapni.

Liturgiai imádságok - azok az imák, amelyek az istentiszteleten hangzanak el.

4.4. Feladat az Imádság témaköréhez:

1. Írjon legalább 10 mondator arról, hogy mi az imádság és mi mindent foglal magába?
2. Keresse meg a Bibliában, hogy melyik helyeken találja a Miatyánkot és hasonlítsa össze őket!
3. Mi lehet a magyarázata annak, hogy a Miatyánkban nem imádkozunk az egészségért, a gazdagságért, a szerencséért és a boldogságért?

4.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Imádság témaköréhez:³⁶

Miért szükséges a keresztyénnek imádkoznia?

Azért, mert ez a legfőbb része annak a háládatosságnak, amelyet Isten tőlünk kíván. Továbbá, mert Isten az Ő kegyelmét és Szent-lelkét csakis azokkal közli, akik ezt Őtőle őszinte fohászkodásban szüntelenül kérik és azért neki halát adnak.

Mi szükséges az imádsághoz, hogy azt Isten kedvelje és meghallgassa?

Először, hogy egyedül az egy igaz Istenhez könyörödjünk. Másodszor, hogy szükségünket és nyomorúságunkat teljes valóságában megismerjük. Harmadszor, hogy erős bizodalunk legyen afelől, hogy Ő a mi imádságunkat az Úr Jézus Krisztus érdeméért bizonyosan meghallgatja.

Mit parancsolt Isten, hogy kérjünk tőle?

Minden lelki és testi szükségünk kielégítését, amelyet az Úr Jézus Krisztus befoglalt abba az imádságba, amelyre minket Ő maga tanított.

Hogyan szól ez az imádság?

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben! Szenteltessék meg a Te neved! Jöjjön el a Te országod! Legyen meg a Te akaratot, mint a mennyben, úgy a földön is! A mi mindennapi kenyerünket add

36 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 48-54. old.

meg nekünk ma! És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek! És ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg minket a gonosztól! Mert tied az ország és a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen. Mt 6,9-13; Lk 11,2-4

Miért parancsolja Krisztus, hogy Istent így szólítsuk meg: „Mi Atyánk”?

Azért, hogy gyermeki félelemmel és bizalommal forduljunk Ahhoz, aki Krisztusban Atyánkká lett. Ez 63,15-17; 66,2; Jak 1,6-9; Jn 1,12; Ef 1;5-6; Zsolt 103,13; Ézs 49,15-16; Mt 7,9-11; Lk 11,11-13.

Miért teszed hozzá ezt: „ki vagy a mennyekben”?

Azért, hogy Istenről semmit se gondoljunk, ami földi, és az Ő mindenhatóságától várjuk minden testi-lelki szükségünk kielégítését. 1Móz 18,27; 1 Kor 8,27; Préd 5,2; ApCsel 17,24-25; 2 Krón 20,6; Dán 3,17; Róm 10,17; Ef 3,20

Mi az első kérdés?

„Szenteltessék meg a Te neved” - azaz, hogy Istent igazán megismerjük, tiszteljük és magasztaljuk. Továbbá, hogy egész életünkkel az Ő dicsőségét szolgáljuk. Zsolt 119,105; Ez 36,23; 38,23; Mt 16,17; Jn 17,3; Ef 1,16-17; Jak 1,5; 5Móz 3,24; Róm 1,19-20; Zsolt 104,24; 5Móz 1,31; Zsolt 25,10; 136,1-3; ApCsel 14,17; Zsolt 119,137; 145,17; Dán 9,14; Zsolt 103,8; 145,8-9; Jak 5,11; 1Kor 8,15; Zsolt 36,6; 11,7; Ézs 34,16; Zsolt 51,17; 71,8; 119,139;

Róm 11,33-36, 1Pt 3,15; Zsolt 31,4; 71,8; 115,1; Ez 36,20.23; Mt 5,16; Jn 15,8; Róm 2,24; 1Pt 2,12

Mi a második kérdés?

„Jöjjön el a Te országod” - azaz, hogy Igéjének és Szentlelkének egyre jobban engedelmeskedjünk, hogy Egyháza növekedjék, míg el nem jön az Ő országának teljessége. Zsolt 25,4-5; 119,5; 143,10; Ézs 59,21; Mt 6,33; Zsolt 51,20; 74,2.19; 80,15; 122,6-9; 2Thessz 3,1; Róm 16,20; Ef 6,11.18; 1Jn 3,8; Zsolt 9,21; 69,25; 129,5; ApCsel 4,29; Zsolt 5,11; 83,4-6.17; Róm 8,22-23; Jel 22,17. 20; 1Kor 15,24.28

Mi a harmadik kérdés?

„Legyen meg a Te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is”, - azaz, hogy a magunk akaratát megtagadva, egyedül Isten akaratának engedelmeskedjünk. Zsolt 141,4; Mt 16,24; Tit 2,12; Zsolt 40,9; 119,33-35; 133; Lk 22,42; Jn 4,34; ApCsel 21,14; Róm 12,2; 1Pt 4,2-3; Róm 12,11; 1Kor 7,24; Ef 4,1; Jel 3,16.19; Zsolt 103,20-21.

Hogy szól a negyedik kérdés?

„A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”, - azaz, hogy Isten elégítse ki minden életszükségünket, hogy ezáltal megismerjük, hogy Ő minden jónak a forrása. 1Móz 28,21-22; Zsolt 85,13; 104,15.27; Péld 30,7-8; Mt 6,25-32; 1Tim 6,8; Zsolt 65,3; ApCsel 14,15.17; 17,27-28; 3Móz 26,26; 5Móz 8,3; Zsolt 37,3-7; 127,1-2; Péld 10,22; Préd 9,11; Ézs 3,1; Ez 4,16; 14,13; Hagg 1,6; 2,16-19; Lk 5,5-6; 1Kor 15,58; Zsolt 55,23; 62,9; 146,37; Jer 9,23; 1Tim 6,17

Hogy szól az ötödik kérdés? „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek”, azaz, hogy Krisztus véérért Isten ne rója fel nekünk a mi vétkeinket, amint mi is érezzük kegyelmének azt a bizonyosságát, hogy szeretnénk felebarátunknak szívünk szerint megbocsátani. Zsolt 25,7.11.18; 51,1-7.9.11; 79,8; 103,3; 143,2; Dán 9,17-18; Lk 18,13; ApCsel 10,43; Róm 4,7-8; 7,23-25; 2Kor 5,19; Ef 1,7; Kol 1,14; 1Pt 1,18-20; 1Jn 2,1-2; Jel 1,5; Mt 6,14-15.18-35; Lk 11,4

Hogy szól a hatodik kérdés?

„És ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg minket a gonosztól”, - azaz erőtlenségeink között az Úr tartson meg minket és erősítsen Szentlelkének erejével, hogy szilárdan ellenállhasunk a gonosznak, hogy a lelki harcban el ne bukjunk, míg végül el nem nyerjük a teljes diadalt. Zsolt 103,14; Mt 26,41; Jn 15,5; Róm 8,26; 1Kor 10,12; Gal 6,3; Lk 22,31-32; Ef 6,12; 1Pt 5,8; Péld 1,10; Jn 15,19; 1Jn 2,15-16; Róm 7,23; Gal 5,17; Jak 1,14; Zsolt 138,8; 2Kor 12,9; Ef 3,14-16; Mt 26,41; Mk 13,33; Ef 6,10-11.13; Róm 16,20; 2Kor 10,3-4; 1Thessz 3,12-13; 5,23

Miképpen rekesztet be ezt az imádságot?

„Mert tied az ország és a hatalom és a dicsőség mindörökké”, - azaz mindezeket azért kérjük Tőle, mert Ő a mi királyunk, a mindenek felett hatalommal bíró Felség. Isten minden jót meg akar nekünk adni, s ezért ne mireánk, hanem az Ő szent nevére térjen örök dicsőség. 1Krón 29,11-12; 2Krón 20,6; Zsolt 5,3; 74,12; 115,3; Dán 3,17; Róm 4,20-21; 10,11-12; 2Pt 2,9; Zsolt 115,1; Ézs 37,20; Jer 14,21; Dán 9,19; Jn 14,13

5. Tízparancsolat

Mielőtt rátérnénk a Tízparancsolatra, mint Isten törvényének ismertetésére, meg kell említenünk, hogy kétféle törvény létezik:

- *Természeti törvény*, amely Isten rendelése az egész világ számára. Ilyen például a természet rendje, vagy az ember szívébe írt erkölcsi törvény (Zsolt 19; Róm 2, 14-15)
- *Kijelentett törvény*, amely a kiválasztottak számára adott törvényeket, Isten kijelentett akaratát jelenti.

Bár Isten beírta a törvényét az emberi szívbe, mégis szükség volt rá a bűn miatt, hogy azt tételesen is kijelentse. Ez történt meg a Tízparancsolat-, mint Isten törvényének adásában. A kijelentett törvény kapcsán Kálvin azt mondja, hogy az tükör, fék és ösztöke, vagyis hármassal haszna van:

- *Pedagógiai haszon* - a törvény Krisztushoz vezető mesterrünk (Gal 3,24), mert rámutat bűneinkre, *tükröt tart elénk*, és eljuttat a Krisztusból eredő üdvösséghez.
- *Politikai haszon* - törvény által az emberi külső kapcsolatokban rend van, a büntetéstől való félelem *fegyelemre tanít*.
- *Normatív haszon* - Isten törvénye *szabályozza a mi cselekedeteinket*. Ilyen értelemben hálából kell neki engedelmeskednünk.

Mózes második könyvében olvashatunk arról, hogy Izráel népe Egyiptomban, a fáraó önkényének kiszolgáltatva élt. Isten csodálatos módon szabadította meg őket Mózes vezetésével, majd a Hóreb hegyen szövetséget kötött az Úr Izráel népével. Isten itt adta át Mózesnek azokat a törvényeket, amelyekre épült Izráel Isten által kiválasztott közössége. E törvények bevezetője és

rövid összefoglalása a Tízparancsolat, amelyet Mózes két kőtáblára vésve hozott magával. (2Móz 19–23; 32–34) A héber eredeti szövegben a *Tíz szó* megjelölés szerepel, amelynek görög elnevezése *Dekalogosz*, latin formája pedig a *Dekalógus*.

A két kőtábla összetartozó és szétválaszthatatlan. Az első kőtáblán lévő 1-4 parancsolat az Isten és ember kapcsolatát, a második kőtáblán lévő 5-10 parancsolat ember-ember kapcsolatát szabályozó parancsolatokat írja le. A Heidelbergi Káté ezt így fogalmazza meg: „az első tábla négy parancsolatban arra tanít, mi a kötelességünk Isten iránt. A második tábla arra tanít hat parancsolatban, hogy mivel tartozunk felebarátainknak.”³⁷ Vagyis az első kőtábla meghatározza az Isten iránti kötelességünk mezejét, amelyből azután a felebarát szeretete következik. Ebből kifolyólag minden erkölcsi cselekedet Istenre is vonatkozik. Tehát Istent a cselekedetek tárgyának kell tekinteni és vele erkölcsi viszonyba lépni. Ez a keresztyén gondolat abban különbözik a pogány népek gondolatától, hogy ők tisztelték ugyan az isteneiket, de nem léptek velük erkölcsi viszonyba. Az Isten iránti szeretet szabályozza az embertársainkkal szemben is a viszonyainkat. Az alapja nem az, hogy valaki földi viszonylatban közel van hozzánk, hanem az, hogy Isten mellénk rendelte őt. Ebből ered az ellenségeink szeretete is.

A felebaráti szeretetnek 2 formája van:

Szűkebb forma– a hívek között fejlődik ki (Gal 6,10; 1Thessz 3,12; 2Pét 1,7)

Tágabb forma– összekapcsol bennünket a világgal

Az egyes keresztyén egyházaknál különbözik a parancsolatok sorszáma. Ennek oka, hogy egyes egyházak (római katolikus és

37 Heidelbergi Káté 93. kérdése, in: FEKETE Károly: A Heidelbergi Káté magyarázata, 409. old.

evangélikus) összevonják a reformátusoknál (valamint az anglikánoknál és a görögkeletiekénél) használt 1. és 2. parancsolatot, mivel meglátásuk szerint az Úr tisztelete egybetartozik a bálványkészítés elleni parancssal. A 9. és 10. parancsolat esetükben a 10. parancsolatunk kettéválasztásával jött létre. Tehát a „Ne kívánd a felebarátod házát!” lett a 9. parancsolat, míg a parancsolat további része – „Ne kívánd a te felebarátodnak feleségét, (...)” – a 10. parancsolat. A zsidóság a 10. parancsolatot nem osztja ketté, ugyanakkor szintén egynek veszi az idegen istenek és a képek tilalmát a 2. parancsolatként. 1. parancsolatnak a bevezetést (preambulumot) tekinti.

A Tízparancsolat tehát a szövetségekötés dokumentuma, amelynek bevezetőjében Isten bemutatkozik a népének. Bár ez a bevezetés nem része a törvényeknek, mégis lényeges, hogy minden egyes parancsolat mögött ez a háttér áll, és ezen keresztül kell értelmezni az egyes parancsolatokat. A preambulumból három fontos dolgot tudhatunk meg Isten és nép kapcsolatáról:

- A törvényadó és a törvény címzettje alá és fölé rendelt viszonyban állnak egymással.
- A törvényadó és a törvény címzettje személyes viszonyban van egymással.
- Isten nem követel, hanem szabadít.

Ezért a preambulum meghatározza a parancsolatok tartalmát is.

5.1. Az első kőtábla parancsolatai

Az **1. parancsolat**ban Isten kizárólagosságot követel meg, azt várja el, hogy népe csak Őt imádjá. Vagyis csak benne, a Szabadító Istenben bízhatnak. Isten népe a körülötte lévő világban azt

tapasztalta, hogy más népek különböző isteneket és bálványokat imádnak. A parancsolatban megjelenik a választás fogalma. A népnek el kellett döntenie, hogy a láthatókat vagy a láthatatlan Szabadító Istent imádják. Ennek a választásnak az alapja az, hogy Isten már korábban kiválasztotta népét. Ez a megelőző választás indokolja az ember jelenlegi döntését. Isten elkötelezte magát egy nép mellett, és ezt az elköteleződést a szabadító cselekedetével mutatta meg. A Káté ezt a kizárólagosságot három területre vonatkoztatja: Isten megismerése, benne való bizalom, minden jó Istentől való várása.

Az 1. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: ne legyenek más isteneid! Nincs szükséged arra, hogy félelmek között élj! Nem kell félned sem a csillagok hatalmától, sem az emberek hatalmától; nem kell féltened sem pénzedet, sem szórakozásaid örömét. Ha félve csüggesz ezeken, rabszolgájuk leszel. Én, a mindenható Isten, a te segítőtársad akarok lenni. Igazodj énhozzám, és akkor szabad leszel.”³⁸

A 2. parancsolat kihangsúlyozza, hogy Istent nem szabad máshogyan imádni, mint ahogyan ezt ő megengedi. Ezért semmilyen módon nem lehet őt kiábrázolni. Ennek a tilalomnak az alapját egyrészt az képezi, hogy Istent nem zárhatjuk be semmilyen véges dologba, mivel fenntartja magának a jogot, hogy akkor és úgy mutassa meg magát az ember számára, ahogyan Ő szeretné. Másrészt ez a parancsolat annak a veszélyétől is óv, hogy hamis biztonságba ringassa magát az ember a különböző kiábrázolásoknak köszönhetően, mivel ezeknek köszönhetően elhiteti magával, hogy Istent kézben tarthatja, befolyása lehet rá. A Tízparancsolatból ez a parancsolat foglalkozik leginkább a megtartásának a következményeivel, ugyanakkor az áldás és az

38 Ernst Lange: Tíz nagy szabadság, <https://gyularef.hu/ernst-lange-a-tiz-nagy-szabadsag/>

átok arányából látható, hogy Isten irgalma messze meghaladja az ítéletét mértékét.

A 2. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne alkoss magadnak képet én rólam! Nincs szükséged arra, hogy neked bármit bemeséljenek sem szektaprédikátorok, sem a világnézetek apostolai, sem a mindenkori világmegváltók, sem a gátlástalan egoisták. Ezek mindnyájan hamis képet alkotnak maguknak Istenről, a világról és önmagukról. Én, a mindenható Isten, a te tanító mestered akarok lenni. Igazodj az én beszédemhez, mert az én ígém igazság.”³⁹

A 3. **parancsolat** Isten nevének a helyes használatáról szól. Az Ószövetségben a név az egyén személyiségét fejezte ki, vagyis azt, hogy ki az, akit a név takar. Az istenség nevének ismeretével és kimondásával hatalmat gyakoroltak annak viselője felett. Isten nevét hiába felvétele tehát azt jelentette, hogy az ember megpróbálja Istent a nevének kimondásával befolyása alá venni, és például varázslás céljából visszaél Isten nevével. De Isten erejét nem lehet öncélúan használni. A harmadik parancsolat azt tiltja meg, hogy felesleges hétköznapi szófordulatokban vagy átkozódásra használja az ember, másoknak rosszat kívánva. Ugyanakkor a képmutató, nem őszinte imádságra is vonatkozik a parancsolat tiltása.

A 3. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne élj vissza az én nevemmel! Nincs szükséged arra, hogy segítségemet kikényszerítsd – sem kegyes teljesítményeiddel, sem ostoba foglalkozásokkal, sem álszent fecsegéssel, sem önző céljaidnak keresztyén köntösbe bújtatásával. Mert mindez azt jelenti: csalétekként használod az én nevemet. Én, a mindenható Isten, önként vagyok a te barátod. Igazodj én hozzám, és a te imádságod nem hangzik hiába.”⁴⁰

39 Ernst Lange: Tíz nagy szabadság, <https://gyularef.hu/ernst-lange-a-tiz-nagy-szabadsag/>

40 uo.

A 4. parancsolat, az első kő tábla utolsó parancsolata különbözik az előbbiektől abban, hogy nem egy mindennapos életstílust hirdet, hanem egy bizonyos napot határoz meg. A pogány világban teljesen ismeretlen volt a hetenként ismétlődő ünneplés, pihenés. Isten a választott nép számára azonban 2 indokot is szolgáltat a nyugalom napjának megtartására:

- Pihenés (2Móz 20) – Isten is megpihen teremtő munkájában, hogy példát mutasson az ember számára: megvan az ideje a munkának és megvan az ideje a pihenésnek; az ember sem zsákmányolhatja ki magát.
- Emlékezés a szabadításra (5Móz 5 – a nyugalom napja a szabadság ünnepe)

A 4. parancsolat tartalmában benne rejlik az Istenre való hagyatkozás parancsa is: ne akarjon az ember mindent görcsösen megoldani, tudjon kiszakadni a mindennapi taposómalomból. A Heidelbergi Káté magyarázata szerint a szombat megszentelése az istentiszteleten való részvételt jelenti, a parancsolat hangsúlya ezért az Isten Igéjével való aktív találkozáson van.

A 4. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Az ünnepnapot szenteld meg! Nincs szükséged arra, hogy halálra hajszold magad – sem a megállás nélküli munkával, sem az élvezetek szüntelen hajszolásával, sem aggodalmaskodással, sem azzal az örökös félelemmel, hogy „jajj le ne késsek!” Mert mindez csak betegesen görcsössé tesz és megfoszt az élet minden örömétől. Én, a mindenható Isten, a te mestered vagyok. Igazodj énhozzám, és életed teljességre jut.”⁴¹

41 Ernst Lange: Tíz nagy szabadság, <https://gyularef.hu/ernst-lange-a-tiz-nagy-szabadsag/>

5.2. A második kő tábla parancsolatai

Az **5. parancsolat** felhívja a figyelmet az apa és az anya iránti tisztelet fontosságára. Mivel a héber nyelvben nincs külön kifejezés a szülőkre, ezért a törvény nem a szülők tiszteletéről beszél. A gyermekeknek mindkét szülőt tisztelniük kell. A tisztelet nem imádat, nem vak engedelmesség, nem személyi kultusz. A szülők tekintélye abból ered, hogy a szülők Isten gondviselésének az eszközei, akiket Isten arra rendelt, hogy a rájuk bízott gyermekeket Isten útján tanítsák. Ez az első parancsolat, melyhez ígélet is fűződik: „...hogy hosszú ideig élhess azon a földön, melyet az ÚR a te Istened ad tenéked.” A parancsolat az eredeti környezetben nem a gyermekekhez szólt, hanem a felnőtteknek mondja Isten, hogy az öregeket, az előttük lévő generációt, generációkat tiszteljék. A rendezett szociális viszonyok nem öncélúak, hanem az ember javát hivatottak szolgálni. A rendezettség értelme az élet védelme.

Az 5. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Tiszteld atyádat és anyádat. Nincs szükséged arra, hogy örökösen ellenkezz és lázongj – sem szüleid ellen, sem tanítóid ellen, sem a fennálló erkölcsök ellen. Az élet jó rendjei elleni lázadás Éppen úgy megfoszt szabadságodtól, mint a vak engedelmesség. Én, a mindenható Isten, a te mennyei Atyád vagyok. Megengedheted magadnak azt, hogy a szeretet rendjébe illeszkedj és így nyerd el a szabadságodat.”⁴²

A **6. parancsolat** értelme, hogy az élet egyedüli Ura és adója Isten. Ezért aki elveszi egy másik ember életét, az nemcsak az adott személy ellen, hanem az élet Ura ellen is vétkezik. Isten az életet védelem alá helyezi, ezért parancsolat nem csak az ölést tiltja, hanem mindent, ami gyilkos szándékból ered. Tehát, ahogyan a Heidelbergi Káté tanítja, „Amikor Isten a gyilkosságot tiltja,

42 uo.

arra is tanít, hogy ő a gyilkosságnak a gyökerét: az irigységet, a gyűlölséget, a haragot és a bosszúvágyat gyűlöli, és mindezt titkos gyilkosságnak tartja.”⁴³

A 6. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne ölj! Nincs szükséged arra, hogy embertársadat konkurenciának tekintsd, akit minden áron meg kell előznöd, akit függővé kell tenned, akit szakmailag, politikailag vagy személy szerint “ki kell nyírnod”. Az ilyen magatartás nem arról fog tanúskodni, hogy erős és belevaló vagy, hanem arról, hogy gyenge vagy és gyáva. Én, a mindenható Isten, a te oltalmazód vagyok. Megengedheted magadnak, hogy embertársadat élni segítsd.”⁴⁴

A 7. **parancsolat** a házasság szövetségének megtörését tiltja, amely a Ne paráználkodj! tiltásban fejeződik ki. A házasság életközösség, ezért a házasságtörés az élet megtörése. A házasság az Ószövetségben a szövetség szimbóluma is. A parancsolat tartózkodóbb magatartásra és józanságra int. Ez nem a szexualitás elfojtását, tabuizálását jelenti, hiszen a Biblia gyönyörködik a férfi és nő szépségében, szerelmében, gondoljunk csak az Énekek Éneke könyvére. A szabadság viszont nem szabadosság. Az igazi szabadságot a hűségben tapasztalom meg, ezért ez a parancsolat bátorít a hűségre, kitartásra és mértékletességre a szexualitás terén is.

A 7. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne paráználkodj! Nincs szükséged arra, hogy “kitombold magad” – sem ocsmány beszéddel, sem fülledt, nappali álmodozással, sem önkielégítéssel, sem úgy, hogy másokat saját ösztöneid kielégítésére kihasználsz. Ne foszd meg magad a szerelem karikatúrái által a szerelem tiszta örömétől! Én, a mindenható Isten, a te

43 Heidelbergi Káté 106. kérdése, in: FEKETE Károly: A Heidelbergi Káté magyarázata, 455. old.

44 Ernst Lange: Tíz nagy szabadság, <https://gyularef.hu/ernst-lange-a-tiz-nagy-szabadsag/>

boldogságod szerzője vagyok. Megengedheted magadnak, hogy várj arra a társra, akit én rendelek neked.”⁴⁵

A **8. parancsolat**ban a keresztyén értelmezés a tulajdon védelméről beszél. Az eredeti szövegkörnyezet azonban az emberrablásra, pontosabban az izraeli ember rabszolgává tételére utal. Az izraeli törvények csak az adórszolgáltatást engedélyezték. Így következik a Tízparancsolatban az ember életének és házasságának védelme után a szabadsághoz való joga. (Ezt követi majd a tisztességének és tulajdonának védelme a 9. és 10. parancsolatban.) Bár a törvény tehát eredetileg elsősorban az emberrablásra vonatkozott, értelmezhetjük azt a lopás minden formájának tilalmára is. Általánosan a másik személy tulajdonának jogtalan eltulajdonítására gondolunk a parancsolat alatt. A lopásra nem csak azért tekintünk bűnként, mert az egyik ember jogtalanul tulajdonítja el a másét, hanem mert minden Istené, így aki lop, az tulajdonképpen Istent lopja meg.

A 8. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne lopj! Nincs szükséged arra, hogy becsstelen úton gazdagodj meg – sem lopás által, sem üzleti csalás által, sem azzal, hogy akár felebarátodat, akár az államot “átejtéd”. Amennyit ilyen úton szerzel, ugyanannyit Veszítesz is önbecsülésedből és békeségedből. Én, a mindenható Isten, gondoskodom rólad. Megengedheted magadnak, hogy adj, ahelyett, hogy végy.”⁴⁶

A **9. parancsolat** eredeti jelentése a bíróság előtti hiteles tanúskodásra vonatkozott. Egy tanúbizonyság ilyen összefüggésben gyakran lehetett élet és halál kérdése, illetve szabadságé és rabságé. Gondoljunk csak Jézus perére a Nagytanács előtt. Két vagy három tanú egybehangzó vallomása elegendő volt ahhoz,

45 uo.

46 uo.

hogy valakire halálos ítéletet mondjanak ki. A parancsolat tehát az ember tisztességét és jóhírét védi, ezért tulajdonképpen megtiltja a hazugságot, a híresztelést, a pletykát, az árulkodást, az ítékezést, hitegetést. Ugyanakkor a parancsolatot tovább gondolva, nemcsak a másik emberrel kapcsolatban, de önmagunkra nézve is tiltja a hazugságot, önámítást, hitegetést, amely által reális és őszinte önismeretre bátorít.

A 9. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne hazudj! Nincs szükséged arra, hogy az igazságtól eltérj – sem azért, hogy embertársadat befeketítsd, sem azért, hogy kudarcodat leplezd, sem önnön kényelmed érdekében, sem pedig azért, mert mások úgy óhajtják. A hazugság az emberi együttélést hosszú távon pokollá teszi. Én, a mindenható Isten, bízom benned. Megengedheted magadnak, hogy te is bízz másokban, És bizalmat ébressz bennük.”⁴⁷

A 10. parancsolatban a kívánd kifejezés olyan folyamatot feltételez, amiben az ember addig mesterkedik, ügyeskedik, amíg el nem éri azt, amit akar. Ez jelentheti mások manipulálását, kitartó, de nem becsületes munkálkodást a vágyott cél megszerzéséért. A parancsolat felsorolása első pillantásra nagyon korhoz kötöttnek és elavultnak tűnik, de a lényege az ember ösztönös velejárójára, a kívánságra helyezi a hangsúlyt. A kívánságnak az élet az adja, hogy nem csak az ember saját egoizmusát szolgálja, hanem a másik ember ellen irányul, mivel sérti a felebarát szabadságát, életesélyét. Ennek ellenére a parancsolat nem a kívánságot, a vágyakat tiltja, hanem ezek helyes kezelésére buzdít.

A 10. parancsolat egy mai értelmezése: „Én az Úr vagyok, a te Istened: Ne irigykedj! Nincs szükséged arra, hogy irigykedj – sem a mások vagyonára, sem a mások tudására, sem a mások jóságára,

47 uo.

sem a mások sikereire. Ha a másét irigyeled, megfosztod magad attól, hogy örülj a sajátodnak. Én, a mindenható Isten, minden jónak adományozója vagyok. Megengedheted magadnak, hogy örülj annak, ami a másé.”⁴⁸

A törvényadás után a kőtáblák a szövetség ládájába kerültek, ami szimbolikus jelentőséggel bír, hiszen azt jelzi, hogy a törvényt a kegyelem veszi körül.

5.3. Jézus viszonya a Tízparancsolathoz

Jézus számára a Tízparancsolat, a törvény betartása természetes. A törvény magyarázatát ezzel kezdi a Hegyi beszédben: „Ne gondolkodjátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltssem azokat.” (Mt 5,17) Jézus értelmezésében ez azt jelenti, hogy ő nem a törvény farizeusok és írástudók általi betű szerinti megtartást érti ez alatt, hanem annak a tartalmát éli szavaiban és tetteiben egyaránt. Vagyis számára a törvény nem csupán szokások és szertartások betű szerinti betartása, hanem örök érvényű norma. Ebből adódóan Jézus sokkal szigorúbb értelmezést ad a törvénynek, mint az írástudók. Számára nem csupán a cselekedet, hanem már a cselekedet mögötti gondolat is a törvény megszegésének számít.

Jézus a törvényhez és parancsolatokhoz való viszonyát összefoglalja a „nagy parancsolatban” (Mt 22,34-40; Mk 12,28-33; Lk 10,25-27), amely által egyértelművé teszi, hogy törvényre való figyelésnek ezen parancsok prioritása szerint kell történnie. Ezért Jézus az 5Móz 6,5-ben leírt, Isten szeretetére irányuló nagy parancsolat mellé helyezi a 3Móz 19,18-ban található felebarát

48 uo.

szeretetére irányuló parancsolatot. Jézus ezzel arra világít rá, ami hiányzik a farizeusok és az írástudók hozzáállásából: a törvény valódi betartása a szeretet parancsának követését jelenti. A törvény lényegét ezért nem tiltásokban fogalmazza meg, hanem a szeretet parancsában. A szeretet parancsa így Jézus értelmezésében új értelmet kap, új parancs lesz tanítványai számára: „Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást! Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.” Jn 13,34

5.4. Feladat a Tízparancsolathoz:

1. A KRESZ-táblák mintájára rajzolja le, vagy készítse el valamilyen képzőművészeti technikával a Tízparancsolatot úgy, hogy azok segítségével egy olvasni nem tudó gyermek számára is megtanulható legyen!

5.5. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei a Tízparancsolat témaköréhez:⁴⁹

Hogyan szól Isten törvénye?

Ezeket mondja Isten:

I. parancsolat. Én, az Úr, vagyok a te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptomnak földéről, a szolgálat házából. Ne legyenek néked idegen isteneid énelőttem!

49 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 36–48. old.

II. parancsolat. Ne csinálj magadnak faragott képet és semmi hasonlót azokhoz, amelyek fenn az égben, vagy amelyek alant a földön, vagy amelyek a vizekben a föld alatt vannak. Ne imádd és ne tiszteld azokat: mert én, az Úr a te Istened, féltőnszerető Isten vagyok, aki megbüntetem az atyák vétkeit a fiakban, harmad-és negyedíziglen, azokban, akik engem gyűlölnek, de irgalmasságot cselekszem ezeríziglen azokkal, akik engem szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.

III. parancsolat. Az Úrnak, a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd, mert nem hagyja az Úr büntetés nélkül, aki az Ő nevét hiába felveszi.

IV. parancsolat. Megemlékezzél a nyugalom („Szabbath”) napjáról, hogy azt megszenteld! Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgodat, de a hetedik nap az Úrnak, a te Istenednek szombatja. Semmi dolgot se tégy azon se magad, se leányod, se szolgálód, se barmod, se jövevényed, aki a te kapuidon belül van! Mert hat napon teremté az Úr az eget és a földet, a tengert és mindent, ami azokban van, a hetedik napon pedig megnyugovék. Azért megáldó az Úr a nyugalom napját és megszentelé azt.

V. parancsolat. Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad tenéked!

VI. parancsolat. Ne ölj!

VII. parancsolat. Ne paráználkodjál!

VIII. parancsolat. Ne lopj!

IX. parancsolat. Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyosságot.

X. parancsolat. Ne kívánd a te felebarátodnak házát! Ne kívánd a te felebarátodnak feleségét, se szolgálóját, se szolgálóleányát, se

ökrét, se szamarát, se semmit, ami a te felebarátodé! 2Móz 20,2-17; 5Móz 5,6-20

Hogyan oszlanak meg e parancsolatok?

Két táblára, melyek közül az első tábla négy parancsolatban arra tanít: miképpen kell magunkat viselnünk Isten iránt, a második tábla pedig hat parancsolatban a felebarátaink iránt való kötelességeinket adja elénk.

Mit követel Isten az első parancsolatban?

Azt, hogy egyedül csak Őbenne bízam, minden jót egyedül Őtőle várjak és Őt teljes szívemből szeressem, féljem és tiszteljem. Zsolt 81,10; 1Kor 6,9; 10,7; 14; Jel 21,8; 22,15; 3Móz 19,21; Ézs 8,19; 3Móz 19,31; 5Móz 18,10-12; Mk 7,4; Kol 2,18-23; 5 Móz 4,15-19; Mt 4,10; ApCsel 10,25-26; Jel 19,10; 22,8-9; Jer 9,24, Jn 17,3; Zsolt 118,8-9; 125,1; 146,5; Péld 3,5; 6,20; 29,25; Jer 17,5.7; Ézs 57,15; 66,2; Jn 4,6-10; 1Pt 5,5; Lk; 21,19; Róm 5,3-4; 1Kor 10,10; Fil 2,14; Kol 1,11; Zsid 10,36; Zsolt 104,27-30; 121,1-2, 123,1-2; Ézs 45,7; Jak. 1,17; 5Móz 6,5, 10,12; Zsolt 18,2; Mt 22,37; 5Móz 6,2; Zsolt 111,10; Péld 1,7; 9,10; Préd 12,15; Mt 10,28, Jel 14,7; 5Móz 10,20; Mt 1,6; Mt 4,10; Mt 5,29-30, ApCsel 5,29

Ki vétkezik az első parancsolat ellen?

Az első parancsolat ellen az vétkezik, aki mulandó földi dolgokban például önmagában, emberekben, szellemekben, vagy pedig pénzben bízik és így az igaz Isten helyett képzelt isteneket, bálványokat imád. 1Krón16,26; Jn 5,23; Gal 4,8; Ef 2,12; 5,5; 1Jn 2,23; 2Jn 9

Mit kíván Isten a második parancsolatban?

Azt, hogy Istent semmi módon ki ne ábrázoljuk, se másképpen ne tiszteljük, mint Igéjében parancsolta. 5Móz 4,23-24; Ézs, 40,18-25; ApCsel 17,29; Róm 1,22-23; 3Móz 18,4; 4Móz 15,39; 5Móz 4,2; 12,30-32; 1Sám 15,23; Ez 20,18-19; Mt 15,9; Jn 4,24

Ki vétkezik a második parancsolat ellen?

A második parancsolat ellen az vétkezik, aki Istent kiábrázolja, festett vagy faragott képek által tiszteli. 5Móz 4,12.15-18, Ézs 40,18.25; 41,29; 46,5-7; ApCsel 17,29; Jn 4,24; Jer 10,8.14-15; Hab 2,18-19; Zak 10,2; Lk 16,29; Róm 10,17

Mit kíván Isten a harmadik parancsolatban?

Isten a harmadik parancsolatban azt kívánja, hogy az Ő szent nevét mindenkor tisztelettel emlegessük. 3Móz 24,11-16; 3Móz 19,12; 3Móz 5,4-5; Mt 5,34-37, Jak 5,12; 3Móz 5,1; 5Móz 28,58; Neh 1,11, Ézs 45,23; 66,2; Mal 4,2; 1Pt 4,11; Mt 10,32; Róm 10,10; 2Tim 2,12; 1Pt 2,9; 3,15; Zsolt 50,15; 91,15; 1Tim 2,8; Mt 5,16; Róm 2,24; 1Kor 10,31; Kol 3,17, 1Tim 6,3

Ki vétkezik a harmadik parancsolat ellen?

A harmadik parancsolat ellen az vétkezik, aki Isten szent nevét átkozódással, zúgolódással vagy káromkodással megsérti, vagy ezt szó nélkül eltűri, - aki szükségtelenül, vagy hamisan esküszik. A keresztyén ember csak komoly okból, előljáróinak kívánságára esküszik az igazságra. 3Móz 5,1, 24,15-16, 5Móz 6,13, 10,20, Józs 9,19; Ézs 45,23; 48,1; 63,16; 65,16; Jer 4,2; 2Kor 1,23; Zsid 6,16;

1Móz 21,23-31; 26,31; 31,53; 1Sám 24,22-23; 1Kir 1,28-30; Róm 9:1; Mt 5,34-36; Jak 5,12

Mit kíván Isten a negyedik parancsolatban?

Isten a negyedik parancsolatban azt kívánja, hogy az Ő napját (a vasárnapot, az Úr napját) egészen neki szenteljük; templomba menjünk, a Bibliát otthon is olvassuk, a szegényeket és betegeket meglátogassuk és keresztyéni módon alamizsnálkodjunk. 5Móz 12,19; 1Sám 19,20; 2Kir 6,1; Lk 2,46; ApCsel 22,3; 1Kor 9,11.13-14; Gal 6,6; 1Tim 4:13; 5,17; 2Tim 2,2; 3,15; 3Móz 23,2; Zsolt 40,10; 68,27; ApCsel 2,42.46; Zsid 10,25; Préd 5,1; Lk 4,15-16.31-32; ApCsel 13,14-16. 42-44; 15,21; 1Kor 14,19.31; ApCsel 2,38-41; 20,7; 1Kor 11,23; Zsolt 68,27; 84,1-2.5.11; ApCsel 1,14; 1Kor 14,16; 1Tim 2,1-3.8; 1Kor 16,2; Ézs 58,13-14; 2Móz 31,13; Ez 20,12; Ézs 66,23; Zsid 4,9-11

Ki vétkezik a negyedik parancsolat ellen?

A negyedik parancsolat ellen az vétkezik, aki egész héten nem dolgozik, aki a vasárnapot nem szenteli Istennek, sőt káros szórakozásokban vesz részt.

Mit kíván Isten az ötödik parancsolatban?

Azt kívánja Isten, hogy szüleinket, lelkipásztorainkat és feljebbvalóinkat tiszteljük és szeressük, nekik engedelmeskedjünk és örömet szerezzünk, érettük imádkozzunk és dolgozzunk. 2Móz 21,17; Péld 1,8; 4,1.15.20; 20,20; Róm 13,1-2; Ef 5,22; 6,1-4; Kol 3,18.20-24; 1Móz 9,24-26; Péld 23,22; 1Pt 2,18; Mt 22,21; Róm 13,2-7; Ef 6,4.9; Kol 3,19.21

Ki vétkezik az ötödik parancsolat ellen?

Az ötödik parancsolat ellen vétkezik a tiszteletlen, szófogadatlan és hálátlan gyermek, aki szüleit öregségükben nem támogatja, aki gyengeségeikkel és hibáikkal szemben türelmetlen.

Mit kíván Isten a hatodik parancsolatban?

Isten a hatodik parancsolatban azt kívánja, hogy felebarátunkat szeressük és még ellenségeinkkel is jót tegyünk. 1Móz 9,6; Zsolt 55,22; 57,5; 59,8; Péld 16,27; Jer 18,18; Zak 8,17, Mt 5,21-22; 26,52; Ef 4,31; 3Móz 19,17-18; Zsolt 15,1-3; Mt 5,25; 18,35; Róm 12,19; Ef 4,26; 1Thessz 5,15; 1Pt 3,9; Mt 4,7; Róm 13,14; 14,17; Ef 5,29; 1Móz 9,6; 2Móz 21,14; Mt 26,52; Róm 13,4

Ki vétkezik a hatodik parancsolat ellen?

A hatodik parancsolat ellen az vétkezik, aki szívében irigységet, gyűlölséget, haragot, bosszúvágyat táplál és ezzel saját életét és mások életét megrövidíti. De különösen vétkezik az, aki valakit megöl, vagy öngyilkossá lesz. 1Móz 37,4. 11.18; Péld 14,30; Róm 1,29; 1Kor 13,4; Gal 5,26; 1Pt 2,1; Ef 4,26.31; Kol 3,8; Jak 1,19; Péld 10,12; 1Jn 2,9.11; Róm 12,9; 1Thessz 5,15; 1Pt 3,9; Mt 5,22; 1Jn 3,15

Mit kíván Isten a hetedik parancsolatban?

Isten a hetedik parancsolatban azt kívánja, hogy lelkünket és testünket, mely a Szentléleknek a temploma, tisztán tartsuk. Mindenütt, még otthon is szemérmesek legyünk. 3Móz 18,27-29; Júd 23; Ef 5,3; 1Thessz 4,3-4, 1Kor 7,1-2.9.25-26; Zsid 13,4

Ki vétkezik a hetedik parancsolat ellen?

A hetedik parancsolat ellen az vétkezik, aki szemérmetlen, aki illetlen képeket szemlél, vagy rajzol, aki csúnya olvasmányokat olvas, vagy ilyenekről beszél; aki öltözködéskor, vetkőzéskor, fürdéskor magára nem vigyáz, aki erkölcstelen életet él. 1Kor 3,16; 6,18-20; 2Kor 7,1; Ef 4,17.19-20; 5,3-4; Mt 5,27-32; 1Kor 15,33; Ef 5,18

Mit kíván Isten a nyolcadik parancsolatban?

Isten a nyolcadik parancsolatban azt kívánja, hogy felebarátunk hasznát előmozdítsuk és hűségesen dolgozzunk, hogy a szűkölködőn segíteni tudjunk. 3Móz 19,11.13, 1Kor 5,10; 6,10; Ez 18,12-13; Lk 3,14; Péld 11,1; 16,11; 3Móz 19,35-36; 5Móz 25,13-15; Péld 20,10.25; Ez 45,10; Hós 12,7; Mik 6,10-11; Zsolt 15,5; Jer 22,13; Lk 6,35; Lk 12,15; 1Kor 6,35; Péld 5,16; 23,20-21.39-40; Ézs 5,11-12; Ám 6,3.6; Jn 6,12

Ki vétkezik a nyolcadik parancsolat ellen?

A nyolcadik parancsolat ellen vétkezik nemcsak a tolvaj és rabló, hanem az is, aki hamis mértékkel, rossz áruval, hamisított élelmiszerral, vagy hamis pénzzel nagy kamatot szed (uzsoráskodik), aki tartozását megtagadja, aki jót tehetne, de elmulasztja, aki fősvény, aki tékozol. A naplopás is lopás, akár a magunk idejét pazaroljuk, akár a másét lopjuk haszontalan időtöltéssel.

Mit kíván Isten a kilencedik parancsolatban?

Isten a kilencedik parancsolatban azt kívánja, hogy az igazságot szeressük és felebarátaink jó hírnevét oltalmazzuk és előmoz-

dítsuk. 2Móz 23,1; 5Móz 19,16.20; Péld 19,5; 21,28; 24,28; Zsolt 15,3; Péld 4,24; Róm 1,29-30; 2Kor 12,20; Ef 4,31; Tit 3,2; 1Pt 2,1; 5Móz 1,16-17; 16,18-19; 2Krón 19,6-7; Mt 7,1-2; Lk 6,37; Jn 7,50-51; Jn 8,44; 2Móz 19,11; Zsolt 5,7; 101,7; Péld 6,16-19; 12,22; 13,5; 19,5. 9; 21,28; 27,6; Róm 3,13, 1Kor 6,10; Jel 21,8.28; 22,15; Zsolt 8,16; 101,6; Péld 12,16.18-19.22; 13,5; Zak 8,16; 1Kor 13,6; Ef 4,25; 1Sám 2,32; 16,18; 19,4; 1Pt 4,8

Ki vétkezik a kilencedik parancsolat ellen?

A kilencedik parancsolat ellen az vétkezik, aki hazudik, aki más szavait elferdíti, aki másokat gyanúsít, rágalmoz és gyaláz, aki hamisan tanúskodik, vagy az igazságot elhallgatja.

100. Mit kíván Isten a tízedik parancsolatban?

Isten a tízedik parancsolatban azt kívánja, hogy elégedjünk meg sorsunkkal.

101. Ki vétkezik a tízedik parancsolat ellen?

A tízedik parancsolat ellen az vétkezik, aki sorsával elégedetlenkedik, aki mindig a másét kívánja, aki irigységgel tekint felebarátjára, ha annak háza van s boldog a feleségével, háznépével és vagyonával.

Megtarthatod-e tökéletesen Isten Törvényét?

Isten Törvényét tökéletesen nem tarthatom meg. Jób 9,1-3; Zsolt 19,13; Préd 7,20; Fil 3,13; Jak 3,20; 1Jn 1,8; Zsolt 119,60.106.127-128; Róm 7,22, Fil 3,14; Jak 2,10

Miért kívánja hát akkor Isten a Törvény megtartását?

Isten azért kívánja a Törvény megtartását, hogy bűnös természetemet megismerjem és tőle kérjek kegyelmet és Szentlelket a szabadulásra. Zsolt 32,5; Róm 3,20; 4,15; 5,13.20; 7,7; 10,3-4; Gal 3,19.24; Mt 11,28; Róm 7,24-25; 5Móz 31,11-13; Zsolt 51,12-14; 119,4-5.33-36; 143,10, Róm 12,2; Lk 20,36; 1Kor 9,24; 13,9-10; Fil 3,11-14; Zsid 12,23; 1Jn 3,2

6. Apostoli Hitvallás

Latin elnevezése: *Symbolum Apostolorum*, *Symbolum Apostolicum*, *Credo*. Az Apostoli Hitvallás a keresztyének közös hitvallása.

Már az apostoli atyák és apologéták korában is találkozunk hittételek megfogalmazásaival, amelyek aztán részben bekerültek az Apostoli Hitvallásba.

Az apostoli jelző egy legenda alapján ered. A legenda szerint a hitvallás az apostolok mondataiból tevődik össze. Az apostolok pünkösdkor, amikor megteltek Szentlélekkel, elkészítették ezt a hitvallást. Minden apostol megfogalmazott egy-egy mondatot. A megfogalmazás a következő sorrendben történt: Első mondat Péteré volt, aztán következett András, Jakab, János, Tamás, Jakab, Fülöp, Bertalan, Máté, Simon, Taddeus és végül Mátyás.

A XV. században Rotterdami Erasmus kezdte kétségbe vonni, majd a modernkori kutatások is bebizonyították, hogy egy 3. századi római keresztelési hitvallásból (*Symbolum Romanum*) alakult ki. Ez a hitvallás azokból a válaszokból állt, amelyeket a keresztségi oktatásban tettek fel a katechumeneknek. Az eredetileg görög nyelvű hitvallást lefordították latin nyelvre.

Emellett a keresztelési hitvallás mellett az Apostoli Hitvallás másik előfutára egy második századi kopt keresztyén őshitvallás, amely öt hittitokról beszél:

- Hiszünk az Atyában, a mindenség Urában,
- és Jézus Krisztusban, a mi Megváltónkban,
- és a Szentlélekben, a mi Vigasztalónkban,
- és a szent Egyházban,
- és a bűnök bocsánatában.

Miért volt szükség az Apostoli Hitvallásra? Az egyháznak már a kezdetektől szüksége volt arra, hogy megfogalmazza a hittételeit. Főleg abban az időben, amikor még nem született döntés az egyházban az Újszövetség iratairól. Az egyház legrégibb hitvalló tételei Jézus Krisztus egyediségét emelik ki. A legrégibb őskeresztyén formuláknak egyetlen tétele van, az pedig a krisztológia. Ezért az Apostoli Hitvallás legrégibb tétele feltehetően a krisztológiai tétel.

6.1. Az Apostoli Hitvallás egyes tételei

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, – ez a rész annak a hangsúlyozása, hogy Isten, akiről beszélünk, Jézus Krisztus Atyja, és mindenható. Minden alá tartozik.

mennynek és földnek teremtetőjében. - tulajdonképpen a világmindenséget jelenti.

És a Jézus Krisztusban, - A *Chrisztosz* kifejezésnek az újszövetségi szövegekben még erősen hivatkozó jellege volt, vagyis a Felkentre, Isten Felkentjére, a Messiásra utal. Az Apostoli Hitvallás szövegében a *Krisztus* Jézus a mi Urunkat jelenti.

ő egyszülött fiában, - Jézus több, mint egy teremtmény. Az Apostoli Hitvallás a fiú egyedüliségét az egyszülöttséggel fejezi ki. Jézus istenfiúsága már teljesen más alapokon nyugszik, mint a görög istenek fiaié, sőt, más alapokon, mint Izráel fiúsága és az egyház tagjainak a fiúsága is.

mi Urunkban, - Ez az a kifejezés, amivel az őskeresztység tömören kifejezte Krisztus tevékenységének és létének a lényegét. Ez kifejezi a bűn és a gonosz uralmának legyőzését.

ki fogantaték Szentlélektől - Az Apostoli Hitvallás krisztológiai része Jézus életéből főleg annak kezdetét és végét emeli ki. Ezen a részen az antik keresztlevelek szóhasználatát követi.

születék Szűz Máriától - A szűztől való születés két újszövetségi adatra épül, mégpedig Mt 1,18-ra („Jézus Krisztus születése pedig így történt: Mikor anyja, Mária már jegyese volt Józsefnek, de még nem keltek egybe, kitűnt, hogy áldott állapotban van a Szentlélektől.”), és a Lk 1,35-re („Az angyal így válaszolt neki: A Szentlélek száll reád, és a Magasságos ereje árnyékoz be téged, ezért a születendőt is Szentnek nevezik majd, Isten Fiának.”)

szenvede Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemetették, szála alá poklokra - Mi általában a nagyhetet tartjuk Krisztus szenvedése napjainak, de Jézus egész élete szenvedés volt, hiszen Jézus az emberi természet felvételével elrejtette isteni természetét, és egész életútjára rányomta a kereszt a bélyegét. Poncius Pilátus nevének említése igazolja, hogy Jézus valóságos személy volt, hiszen Pilátus nevét nem csak a Biblia jegyezte fel, hanem a korabeli történetírók is, pl. Josephus Flavius. Jézust, mint zsidót, hagyományosan a megkövezést érdemelte volna. A keresztre feszítés viszont pogány kivégzési forma volt, amely szégyent és átkot hordozott magában. 5Móz 21,23 szerint „Átkozott mind, aki fán függ.”, így Jézus Isten átkát helyettünk és értünk viselte el a kereszthalála által. Jézus halála nem a hős tragikus bukása, hanem

önként vállalt áldozat, eltemetése pedig annak a bizonyítéka, hogy valósággal meghalt. „A pokolra való alászállás hangsúlyozásával az Apostoli Hitvallás azt a bibliai igazságot akarta megvalósítani, hogy a kereszthalállal megkezdődött Jézus megdicsőülése is azáltal, hogy legyőzte a bűnt, a halált, a Sátánt és angyalait, és a pokol minden hatalmasságát.”⁵⁰

harmadnapon halottaiból feltámadta – Ennél a tételnél nincs szakadás a reformáció és a római katolikus egyház között, mivel Jézus feltámadása a keresztyén hit alapját képezi. „Nincsen itt, hanem feltámadt.” (Lk 24,6) A feltámadás a bűn és a halál feletti győzelem jele.

felment a mennyekbe, – A mennybemenetel jelzi, hogy Isten elfogadta Jézus elégtételét. Bevezetés az utána következő állításhoz:

ül a Mindenható Atya Istennek jobbján, – Itt az Atya jobbján való ülés nem helyet, hanem funkciót jelez. Jézus a főhelyen ül, mindenki fölött való, uralkodik minden felett. A mennyei uralom megvalósulását jelenti.

onnan jön el ítélni élőket és holtakat. – Jézus visszajövele az idők végén az élők és holtak feletti ítélettartás lesz. A keresztyének számára Jézus Krisztus visszatérése nem félelmet és aggodalmat hoz, hanem megnyugvást, mivel számukra Ő olyan bíró, aki védőügyvédünkhöz hasonlítható inkább, mintsem egy ügyészhez.

Hiszek Szentlélekben – A Szentlélekbe való hit itt az Atyába és a Fiúba vetett hittel van azonos szinten, ugyanúgy örök Isten.

Hiszek egy közönséges (egyetemes), keresztyén anyaszentegyházat, – Az egyház megjelölésére használt görög ekklészia kifejezés az apostoli kor központi fogalma, amely az újszövetségi kiválaszt-

50 Heidelbergi Káté 44. kérdése, in: FEKETE Károly: A Heidelbergi Káté magyarázata, 181. old.

tott népnek az őszövétségivel való folytonossága hangsúlyozását jelenti. Az egyetemessége az egész földre való kiterjedést jelenti, bárki lehet Jézus követője.

hiszem a szentek egyességét - annyit jelent, hogy az egyház és a mennyei szentek szent életében való részvétel, azon való közösség, vagyis az egyház a szentek közössége.

bűneinknek bocsánatát - Ez tulajdonképpen Jézus váltságmunkájának lényege. A bűnbocsánat által Isten megajándékoz bennünket Jézus Krisztus igazságával.

testünk feltámadását - Ez a bűnök bocsánata után következik, mert a bűnök bocsánata Isten váltságmunkájának és szeretetének a lényege.

és az örök életet – Az örök élet Isten kegyelmi ajándéka az embernek Jézus Krisztus érdeméért, amely a Jézusban való hit által lehet az emberé. A Jn 17,3 szerint az örök élet már ebben a földi életben azoké, akik megismerték Jézust.

Az Apostoli Hitvallásban megtaláljuk az egyház legfontosabb dogmáit. Figyelemre méltó, hogy ezek nem valamilyen személytelen megfogalmazásban, hanem hitvallói formában, a *hiszem* kitéttel vezettetnek be.

Az Apostoli Hitvallás minden keresztyén közös hitvallását magába foglalja.

A Hitvallás három részre tagolódik, a Szentháromság három személyének és a munkájának a megfogalmazása szerint épül fel:

- Atya és a teremtés,
- Jézus Krisztus és a megváltás,
- a Szentlélek és a megszentelődés.

6.2. Megjegyzendő fogalmak az Apostoli Hitvallás témaköréhez:⁵¹

Bűn - Engedetlenség Isten iránt. Általában úgy látszik, mintha embertársainkkal szemben nem lenne bennünk elég szeretet, de a bűn szinte mindig a Tízparancsolat megsértése is. Isten akaratával való dacolás, Isten ajándékainak rossz célra való felhasználása.

Bűnbocsánat - Megbocsátás. Az ember a megbánás után megérzi Isten kegyelmének, szeretetének kiáradását, az újraépülés lehetőségét. Vétkeink ellenére van lehetőség arra, hogy „odaát” új közösségben lehessünk Istennel.

Egyház - A Hiszekegyben Isten kiválasztott népe, a Krisztusban hívők közössége.

Feltámadás - Megelevenedés, a halál legyőzése. A keresztyén reménység szerint az élet utáni halál után van folytatás.

Hit - „A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom, és a nem látható dolgok létéről való meggyőződés.” (Zsid 11,1)

Menny - A Biblia világában a föld és a tenger fölötti, az ember számára nem belátható világ. Jelenti Isten uralkodói székhelyét is.

Mindenható - 1. Isten egyik jelzője, hatalma teljességének kifejezése. 2. Isten egyik megnevezése.

Örök élet - Az Istennel való közvetlen kapcsolat megélése, a földi lét határain túl is.

Pokol - Az elvettetés helye, az utolsó ítélet után az elveszett lelkek (az elkárhozottak) szenvedésének helye. Egyszerűsítve szokták a gonosz lakóhelyének is tekinteni.

51 MÁRKUS Gábor: Bevezetés a keresztyén felekezetek világába, Kohéziós alapprogram tankönyv, 41-42. old.

Szent - Istennek fenntartott, Isten számára elkülönített, Istennek tetsző.

Teremtő - 1. Isten egyik jelzője, a világot megalkotó és megőrző szerepének kifejezése. 2. Isten egyik megnevezése.

6.3. Feladat az Apostoli hitvallás témaköréhez:

1. Készítsen egy plakátot tetszőleges technikával az Apostoli Hitvallásról és mutassa be a következő órán.

6.4. A Református keresztyén kis káté kérdés-feleletei az Apostoli hitvallás témaköréhez:⁵²

Mit szükséges hinnie a keresztyén embernek?

Mindazt, amit nekünk az evangélium ígér, amire minket a mi közönséges, kétségen felül álló keresztyén hitvallásunk tételei tanítanak. Mt 28,30; Mk 1,15; Jn 20,31

Hogyan szól ez a hitvallás?

1. Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtményében.
2. És Jézus Krisztusban, Ő egyszülött Fiában, mi Urunkban, ki fogantaték Szentlélektől, születési szűz Máriától, szenvedve Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették, szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból feltámadt, felméné

52 VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, 16-29. old.

mennyekbe, ül a mindenható Atya Istennek jobbján, onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.

3. Hiszek Szentlélekben. Hiszek egy közönséges, keresztyén anya-szentegyházat; hiszem a szentek egyességét, bűneinknek bocsá-
natát, testünknek feltámadását és az örök életet. Ámen.

Hány része van az Apostoli Hitvallásnak?

Az Apostoli Hitvallásnak három része van:

- az első rész szól az Atya Istenről és a mi teremtésünkről;
- a második rész szól a Fiú Istenről és a mi megváltásunkról;
- a harmadik rész szól a Szentlélek Istenről és a mi megszentelé-
sünkről.

Mi, református keresztyének hisszük a Szentháromságot, vagyis azt, hogy Isten egy, akiben három személy van: Atya, Fiú, Szent-
lélek. 5Móz 6,4; 1Kor 8,4; Mt 28,19; 1Jn 5,7; 2Kor 13,13

Mit hiszel az Atya Istenről?

Az Atya Istenről hiszem azt, hogy Ő az eget és a földet semmiből teremtette, - gondviselése által fenntartja és igazgatja. Ezért véletlen eset nincsen, hanem minden Isten akarata szerint történik. Ef 1,3; 2Kor 1,3; Zsolt 2,7; Jn 5,18; 1Móz 1; Zsolt 33,6, ApCsel 4,24; Zsid 11,3; Zsolt 104; 148,5-6; ApCsel 17,28; Ef 1,5-6; Jn 1,12; 20,17; Róm 8,15; Gal 4,5-7; Ef 1,5-6; Zsolt 73,25-26; 118,8; Péld 3,5; Jer 17,5-6; Zsolt 23,1; 37,3-5; 55,23; Mt 6,25-32; Lk 12,22; 1Pt 5,7; Róm 8,28; Zsid 12,10-11; Zsolt 135,5-6; Róm 4,21; 10,12; Ef 3,20; Zsolt 103,13; Ézs 49,15; Mt 6,25-32; 7,9-11

Mi hasznunk van Isten gondviselésének megismeréséből?

Isten gondviselésének megismeréséből az a hasznunk, hogy bajainkat csendesen tűrjük, örömeinkért hálásak leszünk, a jövőről pedig nem aggodalmaskodunk, mert jó Atyánk gondoskodik rólunk. Zsolt 39,10; Róm 5,3; Jak 1,3; Jób 1,21; 5Móz 8,10; 1Thessz 5,18; 1Pt 5,7; Zsolt 37,3-5; 46,2-3; 55,23; Róm 8,35.38-39; Ézs 8,31; Jób 1,12; Péld 21,1; Ézs 41,10-11; ApCsel 17,28

Mit jelent ez a név Jézus?

Ez a név: Jézus, - azt jelenti, hogy Szabadító. Jézus szabadít meg minket minden bűntől. Mt 1,21, ApCsel 4,12; 1Kor 3,11; Zsid 7,25

Van-e más szabadító Jézuson kívül?

Jézuson kívül más szabadító nincs. Ezért azok, akik szentekben vagy szűz Máriában bizakodnak, Jézus érdemét kisebbítik. 1Kor 1,13; Gal 5,4, Ézs 9,8, Kol 1,19-20; Jn 1,14-16; Zsid 7,25

Miért nevezzük őt Krisztusnak azaz Felkentnek?

Azért, mert őt az Atya Isten rendelte és Szentlélekkel felkente a mi legfőbb prófétánkká, főpapunkká és örökkévaló királyunkká, aki minket Igéjével és Lelkével oltalmaz és megtart. Ézs 11,1-2; 61,1; Zsid 1,9; 5Móz 18,15; Lk 4,18; ApCsel 3,22; Zsolt 40,8-9; Jn 1,18; 15,15; Zsolt 110,4; Zsid 6,20; 7,21; 10,10; Jel 5,9; Róm 8,34; Róm 5,9-11; Zsolt 2,6; Jer 33,15-16; Lk 1,32-33; Mt 28,18; Zsolt 89,37-38; Jn 10,28

Miért hívnak téged /Krisztusról keresztyénnek?

Azért, mert hit által Krisztusnak tagja és így az Ő felkenetésének részese vagyok. ApCsel 11,26; 1Kor 12,27; Ef 3,17; 1Jn 2,27; 2Kor 1,21-22; ApCsel 2,17; Jóel 2,2; Mk 8,38; Mt 10,32; 1Pt 2,9; 3,15; Róm 12,1; 1Pt 2,5-9; Jel 1,6; 5,8; Zsolt 51,19; 141,2, Zsid 13,15-16; Róm 6,12-13; Gal 5,16-24; 1Tim 1,18-19; 1Pt 2,11, Jel 3,21; 2Tim 2,12; Lk 22,29-30

Miért nevezzük Krisztust „Isten egyszülött Fiának”, ha mi is Isten gyermekei vagyunk?

Azért, mert egyedül Krisztus Istennek amaz örök, természet szerint való Fia, minket ellenben Isten Őerte, kegyelemből fogadott gyermekeivé. Jn 1:1-3.14.18; Zsid 1,1-2; Jn 1,12-13; Róm 8,15-17; Gal 4,6; Ef. 1,5-6

Miért nevezzük Őt „mi Urunknak”?

Azért, mert Ő minket testestől-lelkestől a bűnből és az ördög hatalmából nem aranyon vagy ezüstön, hanem drága vérének megváltott és a maga tulajdonává tett. 1Kor 6,20; 7,23; Kol 1,14; Ef 1,7; Mt 1,21; Zsid 2,14-15; 1Jn 3,8; 1Pt 1,18-19; Tit 2,14

Mit tesz az, hogy „fogantaték Szentlélektől, születék szűz Máriától”?

Azt, hogy Isten örök Fia, aki igaz és örök Isten és az marad, és aki szűz Máriának testéből és véréből a Szentlélek által valóságos emberi természetet öltött magára. Hozzánk mindenben hasonlatos, kivéve a bűnt. Jn 1,1-14; Róm 1,4; Gal 4,4; Fil 2,6; Róm 9,5; Zsolt 102,26-28; Jer 3,26; ApCsel 20,28; Zsid 1,10-12; Gal 4,4; Ézs 7,14; Mt 1,18; Lk 1,35; 1Tim 2,5, 1Jn 1,1-3; Fil 2,6-7; ApCsel

13,23; 2Sám 7,12-13; Zsolt 89,4-5.30.37; Róm 1,3; ApCsel. 2,30; Fil 2,7; Zsid 2,11-17; Zsid 4,15; 7,26-27; 1Jn 3,5

Mit értesz az alatt, hogy „szenvede”?

Azt, hogy Ő földi életének egész ideje alatt, különösen pedig annak végén, Istennek az egész emberi nemzetség bűne ellen való haragját testében-lelkében elhordozta, hogy szenvedésével minket az örök kárhozattól megszabadítson. Ézs 53,2-6.12; Zsolt 22,17-18; Mt 26,38; 2Kor 8,9; Fil 2,8; Zsid 5,7; 1Pt 2,24; Jn 3,14-15, Róm 3,25; 8:34, 1Kor 6,20; Ef 1,6-7; 1Thessz 1,10, Zsid 9,12; 10,14; 1Jn 2,2; 4,9-10

Miért szenvedett Jézus a Poncius Pilátus bírósága alatt?

Azért, hogy a polgári bíró által ártatlanul ítéltessék el és így szabadítson meg minket Istennek szigorú ítéletétől. Mt 27,2.19.24; Lk 23,14-15; Jn 18,38; 19,4-6.13-16; ApCsel 4,27-28; Zsolt 69,5; Ézs 53,9; 1Pt 2,22; Róm 8,34; 2Kor 5,21; Gal 3,13; 1Pt 3,18

Miért halt meg Jézus kereszthalállal?

Azért, hogy a rajtunk lévő átok súlyát magára vegye. Isten ugyanis a kereszthalált megátkozta. Fil 2,8; 1Kor 2,2; Gal 6,14; Kol 1,20; 2,14-15, 1Pt 2,24; Jn 3,14-15; 12,32; Gal 3,13; 5Móz 21,22-23

Miért kellett Krisztusnak a halált elszenvednie?

Azért, hogy bűnünkért saját halálával hordozza el a büntetést. 1Móz 2,17; Róm 6,23; Mt 20,28; Lk 24,26; Róm 5,8; Zsid 2,9; 14,17

Miért temettetett el?

Azért, hogy ez bizonyítsa, hogy valósággal meghalt. Mt 27,57-60; Mk 15,42-45; Lk 23,50-53; Jn 19,38-42; ApCsel 13,29

Ha Krisztus meghalt értünk, miért kell nekünk is meghalni?

A mi halálunk nem bűnünkért való elégtétel, hanem csak meghalás a bűnnek és átmenetel az örök életre. Zsolt 49,8, Mk 8,37; Jn 5,24; Róm 7,24; Fil 1,23

Mi hasznunk van Krisztus keresztfán való áldozatából és halálából?

Az, hogy az Ő ereje által a mi ó-emberünk Ővele együtt megfeszítetik, megöletik és eltemettetik, hogy a gonosz ne uralkodjék többé mibennünk, hanem Őneki éljünk. Róm 6,6-8.11-14; Kol 2,12; Róm 6,12, Gal 5,24; Róm 12,1; 1Pt 2,5

Miért teszed ezt is hozzá: „Szálla alá poklokra?”

Azért, hogy legnagyobb megpróbáltatásaim között is bizonyos lehessen afelől, hogy Ő győtrődéseivel, szenvedéseivel és rettegéseivel engem a pokol kínjaitól megszabadított. Mt 26,37-38; 27,46; Lk 22,43-44; Ézs 53,11; Gal 3,13-14, Zsid 5,7-9; 1Kor 15,55-57

Mit használ nekünk Krisztus feltámadása?

Először: feltámadásával legyőzte a halált; másodszor: az Ő ereje minket is új életre támaszt fel; harmadszor: Krisztus feltámadása záloga a mi feltámadásunknak. 1Kor 15,17.20-22.54-57; Róm 4,25; Róm 6,4-8; Kol 3;1.5; Ef 2,4-5; 1Kor 15,12; Róm 8,11

Hogy érted ezt, hogy „felméne a mennyekbe”?

Hogy Krisztus a földről tanítványainak szemeláttára emelkedett fel az égbe és a mi javunkra ott van, míg majd ismét eljön, hogy ítéletet tartson elevenek és holtak felett. ApCsel 1,9; Mk 16,19; Lk 24,50-51; Jn 16,7; Róm 8,34; Ef 4,10; Kol 3,1; Zsid 4,14, 7,25; 9,24; ApCsel 1,11; 3,21; Mt 24,30; 26,64; Fil 3,20

Velünk van-e Krisztus mind e világ végezetéig, amint azt nekünk megígérte?

Krisztus valóságos ember és valóságos Isten. Emberi természete szerint nincs többé a földön, de istenségére, fenségére, kegyelmére és Lelkére nézve sohasem távozik el tőlünk. Mt 26,11; Jn 16,28; 17,11; ApCsel 3,21; Jn 14,16.18; 16,13; Mt 18,20; 28,20; Ef 4,8.12

Mit használ nekünk Krisztus mennybemenetele?

Először, hogy e a mennyben Közbenjárónk. Másodszor, hogy minket is magához vesz a mennybe. Harmadszor, hogy Lelkét küldi alá nekünk, és így magához kapcsol minket. Róm 8,34; Zsid 9,24; 1Jn 2,1; Jn 14,2, 17,24; 20,17; Ef 2,6; Zsid 6,20; Jn 14,6; 16,7; ApCsel 2,1-4; 2Kor 1,21-22; 2Kor 5,5; Ef 1,13-14; 4:30; Fil 3,14; Kol 3,1

Miért mondd ezt: „Ül a mindenható Atya Istennek jobbján”?

Mert Krisztus azért ment fel a mennyekbe, hogy mint az Egyház feje, ott legyen az Atya jobbján. Ő általa igazgat az Atya mindeket. Ef 1,20-23; Kol 1,18; Mt 28,18; Jn 5,22

Mit használ nekünk a mi Fejünknek, Krisztusnak ez a dicsősége?

Először, hogy Szentlelke által miránk, tagjaira, kitölti mennyei ajándékait; továbbá, hogy hatalmával minden ellenség ellen oltalmaz és megőriz. ApCsel 2,33; Ef 4,8; Zsolt 2,9; Jn 10,28-30; Ef 4,8

Micsoda vigasztalásod van abból, hogy Krisztus ismét eljön „ítélni eleveneket és holtakat”?

Az, hogy minden háborúság és üldöztetés között reménykedve várom Őt, hogy engem az Ő választottaival együtt a mennyei örömbe és dicsőségbe magához vegyen. Lk 21,28; Mt 26,24; ApCsel 10,42; Róm 8,23; Fil 2,3; 1Thessz 4,17; Tit 2,13, Jel 20,12-13; 2Thessz 1,6-10; Mt 25,41-43; 1Thessz 4,17; Mt 25,34

Mit hiszel a Szentlélekről?

Hiszem azt, hogy a Szentlélek egy az Atyával és a Fiúval, aki megérteti az Igét s így hitre eljuttat és velem marad örökké. 1Móz 1,2; Ézs 48,16; 1Kor 3,16; 12,4-11; 6,19; ApCsel 5,3-4; Mt 28,19; ApCsel 2,17-18; Jóel 2,28; Róm 8,9; 1Kor 2,12; 2Kor 1,21-22; Gal 4,6; 1Kor 6,11.17; 12:3; Gal 3,14; Ef 3,16-17; 1Pt 4,14

Mit hiszel a közönséges keresztyén Anyaszentegyházról?

Hiszem, hogy Isten Fia a világ kezdetétől annak végéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és Igéje által magának gyülekezetet gyűjt egybe, azt oltalmazza és megőrzi. És hiszem, hogy annak én is élő tagja vagyok és örökké az is maradok. 1Pt 1,2; Jn 15,26; ApCsel 9,31; Jn 14,16-17; Zsolt 71,18; Mt 28,20; Ef 4,11-12; 2Móz 26,4; Zsolt 2,7-8; Jn 10,16; ApCsel 10,34, 1Kor 1,2; Jel 5,9; 7,4-9; Ézs 44,3-5; 59,21; Róm 1,16; 10,14-17; 15,17-19; Ef 5,26; 2Thessz 2,13; 2Pt 1,2; ApCsel 2,46; Ef 4,4-6.13; Mt 16,18; Jn 10,27-30; 15,16; ApCsel 13,48; Róm 8,28-30; 9,11; 16,23-24; Ef 1,4; 4,3-6; 2Tim 1,9; Mt 16,18; Jn 10,28-29, 1Kor 1,8; Ef 5,23; 1Pt 1,5; Ef 2,19-22; 1Pt 2,5; 1Jn 3,21; Zsolt 23,6; Róm 8,38-39; 1Kor 1,8-9; 1Jn 2,19.27

Mit jelent a szentek egyessége?

A szentek egyessége azt jelenti, hogy a keresztyének Krisztus testének tagjai, azért egymásnak szolgálni tartoznak. Az igazán hívő emberek a szentek. 1Jn 1,3; Róm 8,32, 1Kor 1,9; Róm 12,4-6; 1Kor 12,12-13.21; 13,5; 2Kor 9,7; Gal 6,10; Ef 5,29-30; Fil 2,4-6; Zsid 13,3; ApCsel 4,32

Mit hiszel a bűnök bocsánatáról?

A bűnök bocsánatáról hiszem azt, hogy Isten a Krisztus érdemeért kegyelemből megbocsátja minden bűnömet. ApCsel 10,43, 13,38-39; 2Kor 5,19.21; Ef 1,7; Kol 1,14; 1Jn 2,2; Róm 7,24; Zsolt 103,3.10-12; Mik 7,12; Róm 8,1; Zsid 8,12, 10,17; Róm 3,24; 4,6; 5,19; 1Kor 1,30; 2Kor 5,21; Jn 3,18, 5,24; Róm 8,1.33

Micsoda vigasztalásod van a test feltámadásáról?

Az, hogy nemcsak lelkem megy az élet után azonnal az ő fejéhez Krisztushoz, de testem is feltámad majd és lelkemmel ismét egyesül. Préd 12,9; Lk 23,43; Fil 1,23; Jób 19,25-27; 1Kor15,53; Jn 5,28-29; 6,39-40; Ez 37,5-6; 1Kor 15,42-44; Fil 3,21; 1Jn 3,2

Micsoda vigasztalásod van az örökeletről szóló hittételből?

Az, hogy az örök boldogság kezdetét már most is érzem szívemben, és halandó életem után tökéletes üdvösségben lesz részem. Róm 5,1; 2Kor 5,2; 1Kor 2,9; Jn 17,3; 2Pt 1,3

Mi módon igazulsz meg Isten előtt?

Egyedül a Jézus Krisztusban való igaz hit által oly módon, hogy Isten nekem tulajdonítja Krisztus elégtételét, de csak akkor, ha ezt hívő szívvel elfogadom. Róm 3,21-22.24.28; Gal 2,16; Ef 2,18; Fil 3,9; Róm 3,9; 7,23; Tit 3,5; Róm 3,24; Ef 2,8; 1Jn 2,2; Róm 4,4; 2Kor 5,19; 1Jn 2,1; Róm 3,24-25; Róm 4,6-8; 5,9.18-19; 2Kor 5,21; Jn 3,18; Róm 3,22

Felhasznált és olvasásra ajánlott irodalom:

A MAGYAR REFORMÁTUS EGYHÁZ ISTENTISZTELETI RENDTARTÁSA, A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának kiadása, a Református Egyház Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának nyomdája, 1998.

BENYIK György: Bibliai imádságok, in: Benyik György: Zsoltárok, himnuszok, imádságok, JATEPress, Szeged, 2009, ISBN 978-963-482-958-4

BIBLIA, Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2016, ISBN 978-963-558-241-9

BOTTYÁN János: A magyar Biblia évszázadai, Szerk.: Pecsuk Ottó, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2009, ISBN 978-963-558-132-0

BUDAI Gergely - HERCZEG Pál: Az Újszövetség története, Bevezetés az Újszövetségbe, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1985, ISBN 963-300-178-1

FEKETE Károly: A Heidelbergi Káté magyarázata, Hálaadásra vezető vigasztalás 129 kérdés-feleletben, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2013, ISBN 978-963-558-226-6

GOPPELT, Leonhard: Az Újszövetség teológiája 1. rész, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1992, ISBN 963-300-515-9

GÖRÖZDI Zsolt: A konfirmáció elmélete és gyakorlata, Selye János Egyetem Református Teológiai Kara, Komárno, 2021, Print ISBN: 978-80-8122-398-3

GÖRÖZDI Zsolt: Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban, Károli Gáspár Református Egyetem - L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014, ISBN 978-963-236-889-4

KÁDÁR Ferenc: Liturgika, Sárospataki Teológiai Műhely, Hernád Kiadó, Sárospatak, 2013, ISBN 978-963-88029-6-5; ISSN 1789-400x

MÁRKUS Gábor: Bevezetés a keresztyén felekezetek világába, Kohéziós alapmodul tankönyv, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2016, <https://refpedi.hu/katechetikai-szolgáltatások/katechetikai-kiadványok/kozepiskolai-alapmodulok/kohezios-alapmodul-bevezetes-a-keresztyen-felekezetek-vilagaba/>

PÁLÓCZI-CZINKE István: Református istentiszteleti szertartások, Hegedűs és Sándor könyvkiadóhivatala, Debrecen, 1902, <https://reechu.sk/wp-content/uploads/2023/02/Paloczi-Czinke-Istvan.-istentiszteleti-rendtartas.pdf>

PÁNGYÁNSZKY Ágnes: Az imádság sokszínűségéről, Timothy Keller Imádság című könyve alapján, in: Szabó Lajos (szerk.): Szavak és hallgatások az imádságban, Luther Kiadó, Budapest, 2018, ISBN 978-963-380-135-2

RAVASZ László: Ágenda. A magyar református egyház liturgiás könyve

RAVASZ László: Istentiszteleti Rendtartás a Magyar Református Egyház számára, A Magyarországi Református Egyház Kiadása, Bethlen Gábor irodalmi és nyomdai Rt. Nyomása, Budapest, 1930.

REFORMÁTUS ÉNEKESKÖNYV, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2022, ISBN 978-963-558-510-6

SZÉKELY Tibor: A magyar bibliafordítások történetéből – 1500-1955, http://www.ppek.hu/konyvek/Szekely_Tibor_A_magyar_bibliaforditasok_tortenetebol_1.pdf

SZÉNÁSI Sándor: Ünnepeink, A református egyházi év, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2007, ISBN 978-963-558-090-3

SZŰCS Ferenc: Teológiai etika, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1993, ISBN 963-836-001-1-I

VAN LEEUWEN, Marius: Ünnepről ünnepre, A keresztyén ünnepek története és lényege, EXIT kiadó, Cluj-Napoca, 2009, ISBN 978-973-88782-4-2

VARGA Imre: Református keresztyén kis káté, Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, Komárom, 2015, ISBN 978-80-89269-39-6

Alapismeretek katechetikai tanulmányokhoz

Szerző, szerkesztő: ThDr. Szénási Lilla, PhD.,
református lelkipásztor,
a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Kara
Alkalmazott Tudományok Tanszékének tanszékvezető tanára, a
kar tanulmányi dékánhelyettese

Kiadó: Selye János Egyetem Református Teológiai Kar

Terjedelem: 4,01 szerzői ív

A kiadás helye és éve: Komárom, 2025.

Első kiadás

Tördelés: Györky Marián, MS PRINT – Alsó Mihályi
Nyomda: DMC s.r.o. – Érsekújvár

Print ISBN: 978-80-8122-519-2
Online ISBN 978-80-8122-520-8

Alapismeretek katechetikai tanulmányokhoz
„Základné vedomosti k štúdiu katechetiky”

Autorka, redaktorka: ThDr. Szénási Lilla, PhD.,
reformovaná duchovná,
vysokoškolská učiteľka, vedúca Katedry aplikovaných vied
Reformovanej teologickej fakulty Univerzity J. Selyeho v
Komárne, prodekanka fakulty pre študijné záležitosti

Vydavateľ: Reformovaná teologická fakulta Univerzity J. Selyeho

Rozsah: 4,01 AH

Miesto a rok vydania: Komárno, 2025

Prvé vydanie

Príprava na tlač: Györky Marián, MS PRINT – Michalany
Tlačiarenské práce: DMC s.r.o – Nové Zámky

Print ISBN: 978-80-8122-519-2
Online ISBN 978-80-8122-520-8

